

माणिक मोती

- १) बिन जरुरीच्या वस्तू खरेदी करू नका, नाहीतर जरुरीच्या वस्तू विकण्याची पाळी येईल.
- २) तुमच्या मजुरांना त्यांचा घाम सुकण्यापूर्वी त्यांची मजूरी द्या. देताना टाळाटाळ करू नका.
- ३) शब्द हे शस्त्र आहे जरा जपून वापरा.
- ४) कामास त्रासून इतरांवर विनाकारण चिढू नका.
- ५) क्रोधाचे समयी योग्य ते विचार जागवा.
- ६) जनतेस आवडेल आणि मानवतेस शोभेल, असे वर्तन ठेवा.
- ७) निंदकाच्या तोंडास हात लावण्यापेक्षा आपल्याच कानात बोटे घोला.
- ८) कर्तव्य, तत्पर, स्वकर्मी, दक्ष आणि चोख असावे.

संग्राहक

— श्री. अशोकराव गगे

मु. पो. पुणतांबा, ता. कोपरगांव.

जि. अहमदनगर.

भागवतातील गोष्टी

(लेखिका — सौ. विद्या परांजपे, प्रकाशक — श्री. ल. गो. परांजपे, ज्योस्ना प्रकाशन ३० सी-खोताचीवाडी, गिरगाव, मुंबई-४. पृष्ठे १२८, किंमत आठ रुपये.)

भागवत हा आम्हा हिंदूंचा एक पवित्र असा ग्रंथ आहे. त्यात सृष्टीचा निर्माण कर्ता, पालन कर्ता भगवंताची विविध रूपे व त्याची विविध कार्ये वर्णिलेली आहेत. या भगवंतावर विश्वास ठेऊन प्रत्येकाने वागावे अशीच हिंदू धर्मात रुढ भावना आहे. त्याप्रमाणे वागले तर परमेश्वराचा तो लाडका, प्रिय होतो व वेळ प्रसंगी अडचणीला तो धावून जातो मग तो देव, दानव, मानव कुणीही असो.

लेखिका सौ. विद्याताई याना या भागवताचा आधार घेऊन केवळ मुलांच्याचसाठी नव्हे तर मोठ्यांनाही त्या बोधप्रद क्वाव्यात अशा गोष्टी निवळून त्या गोष्टीरूप संग्रहातून दिलेल्या आहेत. ठिकठिकाणी गोष्टीना यथोचित चित्रे पण रेखाटलेली असल्याने व टाईप पण मोठा वापरल्याने हा कथासंग्रह संग्राह्य व वाचनीय झाला आहे. मुख्यपृष्ठावर भागवत धर्माचे प्रवर्तक संत एकनाथ महाराजांचे सुंदरपंचरंगी चित्र रेखाटलेले आहे.

साईंदरबारातील माणिक आणि मोती १०

सौ. बायजाबाई कोते पाटील

बायजाबाई या शिरडीतील गणपतराव कोते पाटील यांच्या धर्मपत्नी. साईंमहाराज प्रथम शिरडीत जेव्हा आले तेव्हा बायजाबाईचे लक्ष साईंमहाराजांकडे गेले. तिने त्यांचे दर्शन घेतले. बायजा दर्शनास येताच महाराज तात्काळ उदून उभे राहिले. चुकलेली गाय अचानक दिसलेल्या वासराप्रमाणे ते बायजाकडे आशाळभूतपणे पाहू लागले. जणू पूर्वजन्मीचा संबंध ते हया जन्मी निश्चित करीत होते. अशा स्थितीत काही वेळ गेल्यावर साईंनी 'मामी' म्हणून तिच्याकडे बघून सहज उद्गार काढले. ते जिवंत जिव्हाळ्याचे उद्गार व महाराजांचे बालवय बघून स्त्री हृदयातले प्रमुख द्वार जे मातृप्रेम ते बायजाच्या अंतकरणात सताड उघडले गेले. त्या माऊलीचे वात्सल्य प्रेम वाढू लागले. त्या क्षणीच्या भेटीपासून बायजा जोपर्यंत हयात होती तोवर महाराज तिच्याकडे मातेच्याच दृष्टीने पाहात असत.

श्रीबाबा बायजाच्या अनुग्रहास मान देत. बाबा जेव्हा शिरडीस आले त्या दिवसापासून तो बाबा हयात असेतोपर्यंत बायजाच्या घरचाच घासभर तुकडा खाल्याशिवाय त्यांचा एकही दिवस गेला नाही. इतकेच नव्हे तर बाबांच्या समाधीकालानंतर तिच्या घरचा नैवेद्य म्हणून द्वारकामाईस नित्यनियमाने अखंडपणे पाठविण्याचे तिने सांगून. ठेवले होते. साईंना नैवेद्य पोचता केल्याशिवाय तिच्या घरातील मुलेदेखील अन्नाचा कण पोटात घेत नसत. बायजा व तिचे पती गणपतराव

कोते पाटील या उभयतांनी बाबांची विशेष काळजी घेतली. प्रत्यक्ष पोटच्या मुलाप्रमाणे त्यांचे बाबांवर प्रेम होते. हा कुणीतरी थोर पुरुष, महात्मा आहे असा जागृत भाव त्या उभयतांच्या ठिकाणी होता. बायजा रोज बाबांना निंब वृक्षाखाली भाकरी घेऊन येई व ते तिथे जर नसले तर ती दुःखित मनाने परत जाई. कुणाही शिरडीकरास बाबांच्या दैवी सामर्थ्याची कल्पना नव्हती. फक्त ती बायजालाच होती.

श्रीसाईबाबा शिरडीस फक्त पाच दारीच मिक्षा मागून उदरनिर्वाह करीत. त्यांच्या भिक्षेचा क्रम समाधी कालाच्या आदल्या दिवसापर्यंत अखंड चालू होता. कै. सौ. बायजाबाई कोते पाटील, कै. राधाबाई गोंदकर पाटील, श्री संताजी शेळके पाटील, कै. नंदराम शेट मारवाडी व श्री.आप्पाजी कोते पाटील यांच्या दारी ते भिक्षा मागत. इतरांच्या दाराशी ते कधीच भिक्षेला गेले नाहीत हे विशेष लक्षात ठेवण्यासारखे आहे.

बाबा भिक्षेसाठी दाराशी आल्यावर वर्षातून एखाद दुसऱ्या प्रसंगी बायजा त्यांना घरात येण्याविषयी आग्रह करीत असे. बाबा कोणाच्याही आग्रहास कधीच बळी पडत नसत परंतु बायजाच्या बाबतीत आपले ते कडक व्रत ते सैल करीत. बाबा जवळच्या नातेवाईकाप्रमाणे बायजाबरोबर अत्यंत प्रेमाने बोलत. बायजा बाबांना जेवणाचा आग्रह करी व जेवता जेवता त्या दोघांचा संवाद माय लेकराप्रमाणे असे. बायजाच्या जेवणात भाकरी, पिठले, कांदा, मिरची (चटणी), लोणचे याचा समावेश असे. दुसरा कोणताही पदार्थ बायजाने कितीही आग्रह केला तरी बाबा घेत नसत. क्वचित दूध मात्र घेत. कधी कधी बायजा बाबांना त्यांच्या पूर्वाश्रमीबद्दल मुद्दाम प्रश्न विचारीत असे. बाबा, तुमच्या घरी कोणकोण आहेत? बाबा उत्तर देत, मला घर आहे, आईबाप आहेत व आणखीन पुष्कळजण आहेत. ते कोठे आहेत म्हणून प्रश्न केला की बाबा म्हणत “बहुत बहुत लंबे” फक्त एवढेच सांगत. बायजां आग्रहाने पुढे विचारे, तुमच्या घरच्या मंडळीस एकदा तरी आणाच. नाहीतर आम्हाला त्यांच्यासंबंधी माहिती द्या, म्हणजे आम्ही त्यांना घेऊन येऊ. यावर बाबा म्हणत, “ते बहुत बहुत लंबे”. बाबांनी बायजाला सुध्दा आपल्यासंबंधीची माहिती कधीच सांगितली नाही.

बायजाबाई वयाच्या ७५ व्या वर्षी शिरडीतच निधन पावली. तिने जेव्हा अंथरुण धरले होते त्यावेळी बाबांनी एकदोनदा तिची मुद्दाम भेट घेऊन उपदेश केला. सौ. बायजास मृत्यूने गाठले तेव्हा तिची प्रेतयात्रा द्वारकामाईजवळन जाऊ लागली, अशा वेळी बाबा द्वारकामाईच्या जोत्यावर राहिले व आपल्या धीरगंभीर स्वभावानुसार मोठ्याने ओरडले, “अरे माझ्या कोत्याची आई चालली, माझी मामी गेली” या आवाजाने सबंध स्मशान यात्राच नव्हे, तर सारे गाव हादरले, असा भास झाला.

बायजाचे घराणे जन्मजात श्रीमंत होते. त्यामुळे बाबांनी तेरावा दिवस मोठ्या प्रमाणात करण्यास सांगितले. हजारो गोरगरीबांना अन्नदान केले गेले. श्रीसाईबाबांच्या अवतार कार्याचा एक महत्वाचा भाग बायजा गेल्याच्या दिवसापासून संपला. श्री तात्याजी गणपतराव कोते पाटील हे बायजाचेच सुपुत्र होत. ते पुढे शिरडीचे एक प्रमुख पुढारी बनले होते.

गुरुचा महिमा

- सौ. नीता नारायण कालुष्टे
बी/१२ श्री ओजस सोसायटी,
द. कान्होजी आंग्रे मार्ग,
कोलडोगरी, अंधेरी (पूर्व),
मुंबई ४०० ०६९.

गुरुब्रह्मा गुरुर्विष्णु गुरुदैवो महेश्वर :

गुरु साक्षात् परब्रह्म तस्मैश्ची गुरवे नमः ।

गुरुची महती वर्णवी तेवढी अपुरीच आहे. जर का आपणाला परमात्माकडे जायचे असेल तर गुरुची कास धरली पाहिजे. साईबाबा हे आत्मज्ञानी पुरुष होते. अवलीया होते. त्यांचेही गुरु होते. ते बोलताना आपल्याला गुरुचा आशीर्वाद पूर्ण आहे. व त्यांच्याच कृपेने भक्तांची संकटे दूर होवून कल्याण होते असे ते म्हणत. भक्तांना आशीर्वाद देताना 'अल्ला भला करेगा' हेच शब्द असत.

पावसचे (जि. रत्नागिरी) स्वामी स्वरूपानंदही आपल्या अभंगात म्हणतात

कृपावंत थोर । सद्गुरु उदार ।

तेणे योग-सार । दिले मन ॥

मन पवनाची । दाखवोनी वाट ।

गगनासी गाढ । बांधियेली ॥

शून्य-निःशून्याचे । बीज महाशून्य ।

भेटविले धन्य । हरिरूप ॥

स्वामी म्हणे माझा । नाथ संप्रदाय ।

अवघे हरिमय । योग बळे ॥

स्वामी म्हणे झाले कृतार्थ जीवन ।

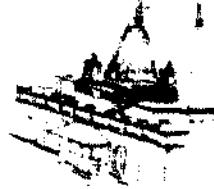
• सद्गुरु – चरण उपासितां ॥

नामदेवाला पांडुरंग आपल्या बरोबर खेळतो म्हणून अहंकार झाला होता. नामदेवाचा अहंकार ओळखून मुक्ताबाईने गोरोबाकळून त्याला कच्च्या मडक्याची पावती देवून फजीत केले तेहा नामदेव विठ्ठल मंदिरात तडक गेले व देवाजवळ तकार करू लागले, तेहा पांडुरंग म्हणाले "वेड्या इतर संतांपुढे मी सगुणरूपाने खेळत नाही, पण तुझ्यापुढे खेळतो, कारण तू वेडपट लेकरू असल्याने मला तुझ्याशी खेळावे लागते, शहाणा म्हणून नव्हे. तुला माझ्या स्वरूपाचे राम्यक ज्ञान झालेले नाही, तू ओढ्या नागनाथ क्षेत्री जा. तेथे विठोबा खेचर आहेत. तेच तुझे गुरु! नामदेवाला विठोबा खेचर सारखे सद्गुरु मिळाले व नामदेव पावन झाले, धन्य झाले. आजच्या कलीयुगात असे सद्गुरु मिळणे फारच दुर्भिल झाले आहे, तरी सुद्धा त्यांचा शोध घेतला असता अशक्यप्राय असे काही नाही. मात्र गुरु शोधताना फार सावधतेने, चोखंदळपणाने गुरु निवडला पाहिजे.

आजकाल गुरु, महाराज, बाबा, बुवा, तांत्रिक, मांत्रिक इत्यादी लोक स्वतःला परमात्मस्वरूप मानतात व तसे ते शिष्यांना सांगतात. अंधश्रद्धेचा फायदा घेऊन असे हे ढोंगी लोक भक्तांची घोर फसवणूक करतात, निराशा करतात. म्हणून अंधश्रद्धा न ठेवता डोळसपणे गुरु निवडला तर परमात्म्याकडे जाण्यास गुरुची बहुमोल मदत होते.

परमात्मा दिव्य आहे. प्रकाशमान आहे. परमात्म्याला स्वतःचा प्रकाश असतो. तो अमूर्त आहे. म्हणजे त्याला मूर्ती नाही. आकार नाही. देह नाही. परमात्मा हा बाहेरही आहे. व आतही आहे. सर्व चराचरात तो भरलेला आहे. परमात्मा हा अज आहे म्हणजे तो जन्मलेला नाही. तो स्वयंभू म्हणजेच स्वतःच निर्माण झालेला आहे. तो शीव आहे. आपण सर्व देवांचे स्मरण करतो पण ईश्वराचा ईश्वर जो शीव हे जग निर्माण करणारा, सृष्टी निर्माण करणारा 'शीव' त्याचे मात्र आपणाला विस्मरण होते. प्रथम आपण शीवाची भक्ती केली पाहिजे. नामस्मरण केले पाहिजे. लाटिका व्यवहार सर्व हा संसार। वायां येरझार हरीविण ॥ ईश्वराकडे जाण्याचा सोपा मार्ग म्हणजे रंजत्या, गंजत्या लोकांची सेवा करणे, दानधर्म करणे, आपल्याला शक्य असेल तेवढा दानधर्म करावा, जनसेवा करावी, पण काही लोक असे आहेत की ते आपल्या कुटुंबाच्या बाहेर पडत नाहीत. आपले कुटुंब हेच आपले सर्वस्व आहे असे समजून ते वागत असतात, देण घेण सर्व काही कुटुंबातच पण आपल्या कुटुंबाच्या बाहेर दुसरे विश्व आहे, समाज आहे. त्याचे आपण थोडेफार देणेकरी आहोत, हे ते विसरुन जातात. माणसे सुखात, आनंदात असताना दुसऱ्यांकडे पहात नाहीत. मात्र परिस्थितीचे चटके बसले, दुःख वाट्याला आले की ते दुसऱ्यांकडे पहातात. नास्तीकालाही अशा वेळी ईश्वर आठवतो, गुरु आठवतो. तो ईश्वराला तुझ्याकडे न्याय आहे का विचारतो? सुखात असताना न्याय आठवत नाही. ईश्वर, गुरु आठवत नाही. दुःख वाट्याला आल्यावर माणसाला ईश्वराची आठवण होऊन तो परमेश्वराची भक्ती करु लागतो. मला वाटते, म्हणूनच परमेश्वराने सुखाबरोबर दुःख, दुःखाबरोबर सुख असे रहाट गाडगे चालू ठेवले असावे. अहंकाराने, द्वेषाने अंधे झालेल्या अज्ञानी लोकांना मुक्ती मिळत नाही. परमात्म्याकडे ते जावू शकत नाहीत. वाट्या कोळ्याचा वाल्मीकी व्हायचे असेल तर योग्य गुरुची निवड केली पाहिजे. आजच्या विज्ञान युगात प्रत्येक गोष्ट पारखून, निरखून घेतली पाहिजे. अंधश्रद्धेच्या आहारी जाणे म्हणजे आपणच आपल्या पायावर कु-हाड घालण्यासारखे आहे.

भवसागरात पोहून पैलतीर गाठायचे असेल, परब्रह्मा पर्यंत पोहोचायचे असेल, तर खरा झानी गुरु केला पाहिजे. आपले आचरण स्वच्छ असले पाहिजे. सत्याची, न्यायाची कांस कधी सोडू नये. दुष्टप्रवृत्ती, अहंकार, द्वेष, राग, लोभ इत्यादीचे काटे, दगडधोडे मार्गातून बाजूला सारून हरिनाम, साईनाम घेत माणूस प्रेमाच्या, सत्याच्या मळलेल्या पायवाटेने चालू लागला, तर त्याला परमात्मा भेटायला. वेळ लागणार नाही. सत्याचरणी शांती समाधाननिसुखी असतो. सत्याचा मार्ग हा ईश्वराकडे जाण्याचा मार्ग आहे. आपल्या सारख्या सामान्य जनांना इच्छा तर खूप असतात, पण इच्छा सिद्धी नसते. इच्छा पूर्ण व्हावी, अशी अपेक्षा असते.

इच्छापूर्तीसाठीच आपण आत्मज्ञानीकडे जावे. गुरुकडे जावे. गुरुच्या माध्यमातून आपण परमात्म्यापर्यंत जावू शकतो, पोहोचू शकतो. परमानंद घेवून धन्य होतो. असा आहे गुरुचा अगाध महिमा।

त्रिवार वंदन (साईंगीत)

त्रिवार वंदन करुनी साईं
तुझ्या चरणांचे पूजन करितो
सौख्य यावे माझ्या सदनी... ॥ धृ. ॥
आस मनी मी बाळगतो
शिर्डी ग्रामी अवतरुनी
केली सेवा तूच जनांची
शिर्डीश्वरा धन्ये तुझी किर्ती
या किर्तिचा अभिमान बहु वाटतो... ॥ १ ॥

जनकल्याणार्थ
मानव रूप धारण करुनी
जागृत केलीस मनूच्या मनी
सद्भावना अन निस्वार्थ भक्ती
पाण्याने पेटवूनि प्रखर ज्योति,
प्रकाशमान केलीस शिर्डी नगरी
या महिमेचा शंखनाद दशदिशांत

घुमतो..... ॥ २ ॥

सत्य शांतिचा बनूनि प्रवर्तक
प्राणीमात्रांवर करुनि प्रेम
झालास तयांचा तू रक्षक
ही लिला तुझी महंत न्यारी
भक्तांच्या वसली अंतरी
म्हणूनि या वसुंधरेवरी
मंदिरी तुला पुजूनी
नामस्मरणात तुझ्या

भाविक रंगतो..... ॥ ३ ॥

- श्री. सूर्यकांत शंकर आंगणे
एच २/१०, बने कंपाऊऱ्ड,
म्युनिसिपल कॉलनी,
साने गुरुजी मार्ग,
ताडदेव, मुंबई-३४.

मी जातो आमुच्या गावा !

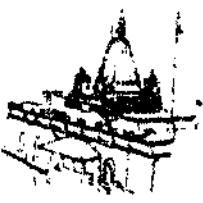
— लावणीसमाझी आसावरी वायकूळ^१
संगीत विशारद, इ-९/८ बर्वे नगर,
घाटकोपर (पश्चिम), मुंबई-४०० ०८४.

शिरडीत एकदा दीक्षितांच्या वाड्यात साईभक्त श्री. बुटी यांचा मुक्काम होता. त्यावेळी त्यांना स्वज्ञात श्रीसाईबाबांनी असा संदेश दिला की, 'तू या ठिकाणी भव्य वाडा बांध'. त्याचवेळी योगायोगाने दुसरे साईभक्त शामा यांनाही असाच दृष्टांत झाला. बुटी यांची भेट होताच शामा त्यांना म्हणाला, "बाबांनी स्वज्ञात येऊन येथे वाड्याएवजी भव्य देऊळ बांधा, मी तुमच्या सर्वांच्या मनःकामना पूर्ण करीन असे सांगितले." मग दीक्षित वगैरेंच्या सल्ल्याने बुटींनी मंदिर बांधण्याचा निश्चय ठरविला. बाबांनी या गोष्टीला परवानगी दिली. बापूसाहेब जोग इमारतीच्या कामाला लागले. मुरलीधरच्या सुंदर मूर्तीपुढे चांगला सभामंडप असावा, अशी कल्पना सुचल्यामुळे पुन्हा बाबांच्या परवानगीचा प्रश्न आला. बाबांना या बाबत विचारण्यात आले. त्यावेळी थोडा विचार करून बाबा म्हणाले, "आपल्या इच्छेप्रमाणे सर्व मंदिर तयार करा. मूर्तीची स्थापना करण्याची घाई करू नका. मी स्वतः तेथे येऊन राहीन. मला ही जागा फार आवडली आहे. नेहमी येथेच कायमचे वास्तव्य करून तुम्हा भक्तांसह येथे क्रीडा करावी, असे मला वाटते. आजच्या शुभ मुहूर्तावर तुम्ही वाड्याच्या कामाला सुरवात करा."

बाबांच्या इच्छेप्रमाणे लगेच नारळ फोडून मुहूर्त झाला. काही वर्षांच्या अवधीत मंदिराचे काम पुरे झाले. संगमरवरी दगडाची मुरलीधराची सुंदर मूर्ती घडवून आणली. तिची स्थापना बाबांच्या हातून व्हावी, अशी बुटींची फार इच्छा होती. पण श्रीसाईंची इच्छा अघटित होती. बाबा याचवेळी आजारी पडले.

मंगळवार १५ ऑक्टोबर १९९८. विजयादशमीचा दिवस. सीमोल्लंघनाचा दिवस. बाबांच ताप काही उतरत नव्हता. त्यांचा श्वास हलका होऊ लागला. आता जायची वेळ समीप आलेली आहे, हे बाबांनी ओळखलं. मनुष्य मरणाला घाबरतो. सुख-दुःख, जरा-व्याधी, जन्म-मरण या उपाधी साधुसंतांच्या ठायी संभवत नाहीत. त्यांना दोन्ही क्रिया सारख्याच असतात. त्यांना काळाचे बंधन नसते. भक्तांचे कल्याण, हेच त्यांचे ध्येय असते. मशिदीत गोळा झालेल्या सर्व भक्तमंडळींना बाबांनी घरोघरी जेवायला पाठवून दिले. भक्तांची किती काळजी! आईलाच बाळाची काळजी असते.

इकडे बाबा अत्यवस्थ झाले होते. भागोजींचं लक्ष बाबांच्याकडं गेलं, तसं त्यांनं नानासाहेब निमोणकरांना सांगितलं. नाना बाबांजवळ गेले. त्यांनी बाबांच्या चरणाला स्पर्श करून नमस्कार केला. बाबांनी एकदा डोके उंघडून पाहिलं. मरणाच्या दोरात असताना शेवटच्या घडीला लक्ष्मीबाईला हाक मारून तिला नजु रूपये दक्षिणा म्हणून दिले. 'मी जातो आमुच्या गावा. तुम्ही मात्र नवविधा भक्ती, भक्तीची नजु

साधने स्मरणात ठेवा” असा शोवटचा गोड उपदेश बाबांनी आपणा सर्वांना नऊ रुपये देऊन केला आहे.

अचानक बाबांना खोकल्याची उबळ आली. शामा पुढं झाला. शामाला पाहून बाबा म्हणाले, “अरे! आता मला इथं बरं वाटत नाही, मला आता बुटीच्या वाढ्यात घेऊन चला, म्हणजे बरं वाटेल.” नानांनी गंगाजल बाबांच्या मुखात सोडले. पण ते पाणी तोंडातून बाहेर येऊ लागले. त्यासरशी त्यांनी ‘देवा’ म्हणून मोठ्याने किंकाळी मारली.

दोन वाजून तीस मिनिटे झाली होती. दशमी संपून एकादशी लागली होती. ज्योतीत ज्योत मिळाली. जेथे मुरलीधराची मूर्ती स्थापण्याचा बेता होता, तेथेच श्रीची समाधी झाली. देहाची मर्यादा संपली, आत्म्याची नव्हे.

महासमाधी घेतल्यानंतर सुद्धा बाबांनी भक्तांना ठिकठिकाणी दृष्टांत दिले. सकाळी लक्ष्मणभटाला दृष्टांतात येऊन सांगितले की “तो बापूसाब निजला आहे. चल उठ, माझी काकड आरती कर”. त्याप्रमाणे लक्ष्मणभटांनी स्नान करून बुधवारी सकाळी मशिदीत जाऊन देहाची पूजा केली.

पंढरपूरला मंगळवारी दासगणूचे दृष्टांतात जाऊन सांगितले की, “मशीद पडली माझ्या अंगावर. ‘बछबळ’ फुले घालावयास या.”

बाबा देहाने गेले, पण स्मरणाने अगदी जवळ हृदयात आले बाबांचे घर तुमच्या आमच्या अंतःकरणात आहे. बाबा सांगून गेले की, ‘तुम्ही माझे स्मरण कराल, त्या त्या वेळी तुमच्या हाकेसरसा तुमच्या सहाय्यार्थ मी धावून येईन. माणसाच्या जन्माला येऊन माणसारखे वागत जा. कोणाला अपशब्दाने अपमानीत करु नका. तो माझाच अपमान होईल. तुमच्या दारावर कोणीही भुकेलेला प्राणी येवो, त्याला अन्नसंतर्पण करा. त्याला विन्मुख करून परत पाठवू नका. तुम्ही तसे केले, तर मलाच विन्मुख पाठविल्यासारखे होईल. सर्वांशी प्रेमाने वागा. दुसऱ्याच्या उपयोगी पडण्यासाठी झटा, म्हणजे तुमचे कल्याण होईल.’’

बाबा देहाने आज आपल्यात नसले, तरी ते नसूनही असल्यासारखेच आहेत. जे जे कोणी श्रद्धेने त्यांचा धावा करतात, त्यांना ते पावल्याची प्रचिती आल्याशिवाय रहात नाही.

विजयादशमी म्हणजे बाबांच्या प्रयाणाचा पुण्यदिन. श्रीसाईबाबांच्या महानिर्वाणास सत्तर वर्षे पूर्ण होत आहेत. बाबांचा कृपाकटाक्ष हाच खरा प्रसाद. त्या दयाघन साईनाथांच्या समाधीवर हृदयसुमने अनन्यभक्तीने वहाण्यास शिरडीला जाऊ या.

अनाकलनीय महानिर्वाण

— श्री. मधु पाटणकर
३४/९०३ नेहरु नगर,
कुर्ला, मुंबई-२४.

सामान्य माणसाच्या देहत्यागाला मरण किंवा निधन असे म्हणतात, पण साधुसंत व अलौकिक दैवीशक्ती ज्या सत्पुरुषांमध्ये असते, अशा व्यक्तिंच्या देहत्यागाला “महानिर्वाण” म्हणतात. या महान सत्पुरुषांचे संबंध आयुष्य हे अतर्क्य, चमत्कारपूर्ण, अनाकलनीय असते. म्हणूनच त्यांचे निधन हे सुद्धा महान असते, महानिर्वाण असते. श्री सद्गुरु साईनाथमहाराज तर या युगातले एक असामान्य दैवी शक्ती असलेले, ईश्वरीअंश असलेले, किंविहुना साक्षात् ईश्वरच असलेले एक व्यक्तिमत्व, त्यांच्या देहत्यागाला आपण महानिर्वाण म्हणतो.

प्राणी जन्माला आला की, मरण हे आहेच. अमरपट्टा कोणी बरोबर घेऊन येऊ शकत नाही. रामायणातला इंद्रजित ब्रह्मदेवाकडे अमरत्व मागतो, त्यावेळी भगवंत त्याला सांगतात “अरे वेड्या, मरण तर देवादिकांनाही चुकले नाही आणि तू अमरपदाची इच्छा धरतोस? ते शक्य नाही!” देवादिकांनाही मरण चुकलेले नाही, हे श्रीसाईनाथांच्या महानिर्वाणाने आपणास माहीत आहे.

श्रीमद्भगवदगीतेत भगवान श्रीकृष्णांनी अर्जुनाला सांगितले,

दासांसि जीर्णानि यथा विहाय

नवानि गुह्याति नरोपराणी

तथा शरीराणी विहाय जीर्णा

न्यन्यानि संयाति नवानि देही॥

एखादा मनुष्य जुनी वस्त्रे टाकून दुसरी नवीन वस्त्रे परिधान करतो, त्याप्रमाणे आत्मा एकदेह सोङ्गून नव्या देहांत संगम पावतो, नव्या देहात जातो. श्रीसाईनाथांच्या बाबतीत असे घडले आहे का? नाही! तर बाबांच्या बाबतीत “नित्य मी जिवंत जाणा हेचि सत्य, नित्य घ्या प्रचित अनुभवे” असा प्रकार आहे. आज लाखो साईभक्त या वचनाची प्रचिती घेत आहेत, पण भगवान श्रीकृष्णावरील उक्ती “मुनुष्य जुनी वस्त्रे टाकून नवीन धारण करतो, त्याप्रमाणे आत्मा जुना देह सोङ्गून नवीन देहांत जातो” हे श्रीसाईबाबांनी त्याकाळी मोठ्या सुचकतेने लोकांना दाखवून दिले. पण ते कळण्या इतकी आपली बुद्धी प्रगल्भ नव्हती, कसे ते पहा. “१९९६ साली दसन्याच्या सिमोल्लंघनाच्या वेळी सार्यंकाळी परत आल्यानंतर बाबांनी मेघगर्जनासह कडकडणाऱ्या विद्युलतेप्रमाणे साक्षात् जमदग्नी स्वरूप धारण केले आणि शरीरावरच्या सर्व वस्त्रांचा धुनीत भडका उडवून दिला आणि ईगांबर अवतार धारण केला. त्यानंतर भागोजी शिंदे या भक्ताने बाबांना नवीन लंगोट कफनी नेसविली. त्यावेळी बाबा त्याला म्हणाले, हेच माझे सिमोल्लंघन, या घटनेनंतर दोन वर्षांनी १९९८ साली विजयादशमीला बाबांचे महानिर्वाण झाले.

वरील घटनेशिवाय आपला देह बुद्धीच्या वाड्यात ठेवून घावा, हे कितीतरी दिवस अगोदर बाबांनी सांगून ठेवले. या वाड्यात आपण एकमेकांना भेटू, सुखदुःखाच्या गोष्टी बोलू असे बाबा म्हणाले. बुद्धीच्या वाड्यात मुरलीधराची स्थापना होणार होती. आज समाधीमंदिरात खरेच आपण श्रीसाईनाथरूपी मुरलीधराबरोबर बोलतो, गातो, हंसतो खेळतो, आनंदीत होतो, सुखदुःखाच्या गोष्टी करतो. श्रीसाईबाबा स्वतःच मुरलीधर बनले नाही का?

बाबांच्या महानिर्वाणाचा दिवस विजयादशमी निश्चित झाला होता, कसे ते पाहू शिर्डीचे रामचंद्र पाटील आजारी पडले. उपचारांनी गुण म्हणून येईना. ते जीवाला कंटाळले. एके दिवशी बाबा त्यांच्या उशाशी मध्यरात्री प्रकट झाले. पाटलांनी बाबांचे पायधरले व म्हणाले “मला जीवाचा वीट आला, मरणाचे भय वाटत नाही, फक्त मरण मला कधी भेट देईल, ते सांगा”. श्री साईबाबा म्हणाले, “चिंता करु नकोस, तुझे गंडातर टळले आहे, पण तात्याची (तात्या गणपत कोतेपाटील) धडगत नाही. शके १८४० आश्विन महिन्यात विजयादशमीला तो अक्षयपद पावेल. पण ही गोष्ट त्याला सांगू नको, तो झुरणीला लागेल. रामचंद्र पाटील बरे झाले. १८४० च्या आश्विन महिन्यात तात्या पाटील तापाने आजारी पडले. त्यांना खूप यातना झाल्या. बाबांच्या भेटीस जाणेही त्यांना अशक्य झाले. इकडे श्रीसाईबाबा त्याचवेळी आजारी पडले. दुखणे वाढत गेले. विजयादशमीचा दिवस जवळ आला. बाबांचे बोल म्हणजे वजलेपच. रामचंद्र पाटील आणि बाळ शिंप्याला बाबांचे बोल आठवून दरदरून घाम सुटला. म्हणाले, बाबांचे बोल खरे होणार. तात्या पाटलाची अंतिम घडी जवळ आली, हे दिसत असतानाच एक नवल वर्तले तात्या पाटलांचेही गंडातर टळले. ते बरे झाले. साई सद्गुरुंनी त्याच्या मोबदल्यात आपलाच देह त्याग विजयादशमीला केला.

श्रीसाईबाबांनी आपल्या अंतिम समयी लक्ष्मीबाई शिंदे, जी बाबांची सेवा अविरत करायची, तिचा विसर पडू दिला नाही. एकदा पाच व एकदा चार असे रूपये खिशातून काढून तिच्या हातावर ठेवले. जणू काय ती नवविधा भक्तीचीच खूण! सिमोल्लंघनाची दक्षिणा किंवा श्रीकृष्णांनी सांगितलेली नवलक्षण शिष्य स्थिती!

अंत समयी आप्तस्वकीय जवळ असत्याने माणूस मोहात गुरफटला जाण्याची शक्यता असते, हे जाणून सर्वांना जेवण उरकून घेण्यासाठी पाठविले. बाबांची आज्ञा न पाळणे हेही शक्य नव्हते. लोक जेवायला बसले असतील नसतील, तोच बाबांच्या निर्वाणाची बातमी घेऊन दुसरे लोक आले. समर्थ साईचे मनोरगत कुणाला नकळताच ते बहसीभूत झाले, मानवदेहधारी संतश्रेष्ठ उद्धार कार्यपूर्ती होताच पंचत्वी समरस झाले.

श्रीसाईसमर्थ अंतज्ञानी होते. भूतभविष्य वर्तमान तिन्ही त्यांना अवगत होती, आपणास ठाऊक आहे. आपल्या महानिर्वाणाचा काळ जवळ आल्याचे भविष्य जाणूनच त्यांनी १४ दिवसात “श्रीराम विजय” या अलौकिक गुंथाचे पठण त्या काळच्या भक्तांकडून करवून घेतले.

अशा या महान दैवीपुरुषाने आपले व्यक्तिमहात्म्य कधीच वाढविले नाही, उलट स्वतःच्या उपास्यदैवतेला, कुलदैवताला भजा, त्याची पूजा करा, असा मोलाचा सल्ला दिला. माझ्या गुरुने मला गुरुमंत्र दिला नाही, मी तुम्हाला कुटून देणार, असे सांगून डोळ्यात अंजनच घातले आणि बंधुभाव, प्रेम, सर्वधर्मसमभाव, देवाचे नामस्मरण, श्रद्धा आणि सबुरी या गोष्टीवरच भर दिला. अशा या महापुरुषाच्या ७०व्या पुण्यस्मरणाच्या दिनी आपण सर्वांनी त्यांचा हया महान शिकवणीचा अंगीकार करूया. आणि त्या सत्पुरुषाला आम्हा सर्वांचा उद्घार करण्यासाठी पुन्हा एकवार अवतार घ्या, अशी नम्र विनंती करूया.

श्रीसाईसमर्थार्पणमस्तु

गोदावरीच्या काठी

पद १ ले

गोदावरिच्या कांठावरती शिर्डी क्षेत्र महान ।
 साईबाबा करिती तेथे आपुले वसती स्थान ॥ १ ॥
 'द्वारकामाई' म्हणती साई स्वर्गीचे सौख्य निधान ।
 वेष फकिरी घेता असतां राम रहीम समान ॥ २ ॥
 अगल सुचना करूनि भक्ता । देती अभय दान ।
 संकटकाळी, दिसतां वैरी । मशिद आश्रय स्थान ॥ ३ ॥
 पूर्व पुण्याई असतां गाठी । तसेच तप अविछिन्न ।
 हात पसरूनि देत साई । प्रेमाने आलिंगन ॥ ४ ॥

पद २ रे

साई माझा, मी साईचा
 साई माझा, मी साईचा
 अनृत न बोले माझीवाचा ।
 साई माता, साई पिता
 भवभय हर्ता साई माझा ।
 साई भ्राता, बहिण चुलता,
 सत्यची बोले माझी वाचा ॥
 साई दाता, साई दान्ता
 देवची असे साई माझा ॥

— डॉ. रा. सी. कापडी, एम.बी.बी.एस.

वसुंधरा,
 राजारामपुरी, ११ वी गल्ली, कोल्हापूर.

श्री साईंच्या जीवन इतिहासातील शेवटचे पान (!)

सदानंद चैदवणकर

कार्यकारी संपादक, श्री साईंलीला,

श्री साईंबाबा संस्थान, शिरडी.

आपले अवतारकार्य समाप्त झाल्यानंतर अवतारी पुरुष निजस्वरूपात विलीन होऊन जातात. त्याप्रमाणे बाबांचे अवतारकार्य संपताच त्यांनी पण आपल्या महासमाधीचे प्रस्थान ठेवले. 'अनायासेन मरणं विना दैन्येन जीवनम्' हे जगातील मानवाच्या उत्कृष्ट गृहस्थाश्रमाचे लक्षण सांगितले जाते. बाबांना स्वतःचा व्यक्तिगत संसार नक्हता. पण त्यांना जनार्दन ज्या ज्या जनांत दिसत होता, त्या जनांच्या संसाराची काळजी ते वाहातच होते. पण त्या संसारातही त्यांना कधी दैन्य नक्हते. दक्षिणामिषाने संपत्ती त्यांच्या पायापुढे चालत येत असे आणि ते तिची रवानगी तितक्याच उत्कटतेने रंजत्या-गांजलेल्यांकडे व अनाथ अपंगांकडे करीत असत. तेहा त्यांचे देहावसानही अनायासेनच झाले. आपल्या समाधिमंदिराची त्यांनी आपल्या हाताने भक्तांकडून सिद्धता करवून घेतली होती. सारे भक्तयोग्य पुरवित्यावर बाबांना या जगात कोणतेच कर्तव्य उरले नक्हते, म्हणून ही देहस्थिती सोडताना त्यांना कोणत्याच प्रकारचा विषाद वाटला नाही.

श्री साईंबाबा शिरडीत आल्यापासून त्यांच्या जवळ एक मातीची पक्की भाजलेली वीट होती. ते तिची अत्यंत काळजी घेत असत व ती रोज उशाकडे घेऊन झोपत असत. ते मशिदीत आले, तेहा कै. म्हाळसापती व काशीराम शिंपी तिला स्नान घालीत असत. तिचा षोडशोपचार पूजा करीत व ती नीट जपून धुनीच्या खांबाजवळे ठेवीत. रात्री तिला कपड्यात गुंडाळून बाबा उशाला घेत.

पुढे बाबांचा एक सेवक-भक्त महादू कान्हू फासले मशिदीचे काम करू लागला. तो पण ती वीट अत्यंत काळजीपूर्वक धुऊन श्रीधुनीमाईचा खांब व बाबांच्या उपड्याच्या पेटीच्या खाली असलेली सिमेंटची बैठक यामधील लहानशा फटीत वीत असे व रात्री कपड्यात गुंडाळून बाबांच्या उशाकडे ठेवी. बाबांचे त्या विटेवर फार फार प्रेम असे. ते तिला कधीही विसंबत नसत. ती वीट त्यांचा जीव की प्राण असे.

एक दिवस ती कुणाच्या तरी हातून फुटली व तिचे दोन तुकडे झाले. ही गोष्ट बाबांना कळत्यावर त्यांना अतिशय वाईट वाटले. ते अक्षरशः कळवळले. त्यांनी आपले स्वतःचे थोबाड झोडून घेतले. त्यांच्या नेत्रांत अशू उभे राहिले. ते रङ्ग लागले व म्हणाले,

"माझी संगतीण गेली. मी आला राहाणार नाही."

आणि खरोखरीच तसे झाले. वीट दुभंगल्यापासून आठवड्यातच त्यांनी महासमाधी घेतली.

बाबांना मानमोडी हा विकार झाला होता. त्यांना ताप येत होता. त्यांनी अन्न वर्ज्य केले होते. त्यामुळे दिवसेंदिवस त्याच्या शरीरात शक्ती मुळीच राहिली नव्हती. त्यांना जेव्हा ताप आला होता, तेव्हा काकासाहेब दीक्षित शिरडीस होते, परंतु बाबांनी त्यांना मुंबईस पाठवून दिले.

साधारणपणे सर्व धर्माच्या पद्धतीप्रमाणे एखाद्याचा अंतसमय जवळ आला, हणजे त्याच्याजवळ प्रार्थना किंवा धर्मग्रंथ वाचण्याची प्रथा आहे. साईबाबांना आपला अंतकाळ जवळ आल्याची पूर्ण जाणवी झाली होती, म्हणूनच की काय बाबांनी शेवटच्या तीन दिवसांत वझे नावाच्या एका सच्छील भक्त ब्राह्मणाला 'रामविजय रामायण' वाचण्यास सांगितले. कारण बाबा हे प्रभू श्रीरामचंद्राचे एकनिष्ठ भक्त होते. या रामविजय ग्रंथाचे एकदा वाचन झाल्यावर बाबांनी वझेकडून पुढा पुढा तीन चार वेळा रामायणाचे-रामविजयाचे पारायण करवून घेतले.

शेवटचे तीन-चार दिवस तर त्यांनी आपले उठणे-बसणे-हिंडणे-फिरणे हे सारे शारीरिक व्यवहार बंद करून टाकले.

पण अगदी अखेरच्या क्षणापर्यंत पूर्णपणे शुद्धीवर चांगल्या सावधस्थितीत सर्वाच्याबरोबर ते बोलत होते व आपल्या भक्तांना शोक करू नका, धीर सोडू नका, असा उपदेश करीत होते. त्यामुळे पुढे लौकरच आपल्यावर वज्ञाधात होणार आहे याची कुणालाच कल्पना नव्हती.

मंगळवार, ता. १५ ऑक्टोबर १९९८ चा दिवस नेहमीप्रमाणे उंगवला. दुपारच्या आरतीनंतर बाबांनी बापूसाहेब बुट्टी, जोग, नानासाहेब निमोणकर, माधवराव देशपांडे इ. मंडळींना घरोघर जेवावयास पाठवून दिले. ही सारी मंडळी बाबांच्याबरोबर मशिदीत जेवत असत. पण त्या दिवशी त्यांना अशा प्रकारे घरोघर पाठवून बाबांनी या १५-१०-१९९८ रोजी विजयादशमीच्या दिवशी दुपारी २ वाजून ३५ मिनिटांनी महानिर्वाण केले.

बाबांची अगदी निकटची मंडळी बाबांच्या जवळ होती.

लक्ष्मीबाई शिंदेला त्यांनी नऊ रूपये दक्षिणा काढून दिली. ती संतुष्ट झाली. ती रोंज रात्री भाकर देत असे.

श्यामा उर्फ माधवराव देशपांडे द्वारकामाईत पायरीजवळच बसले होते. त्यास बाबा म्हणाले,

"श्यामा! मला आता बरे वाटत नाही. बुट्टीच्या दगडीवाड्यात आता मला घेऊन चला."

असे शीण आवाजात बाबा म्हणाले आणि तेच भगवान श्रीसाईबाबांचे अंतिम उद्गार होत.

बयाजी अप्पा कोते पाटील या नावाचा बाबांचा एक निःस्सीम सेवक भक्त बाबांच्या जवळ त्यावेळी होता. त्याच्या मांडीवर बाबांनी डोके टेकले व अखेरच्या श्वास सोडला. बाबांच्या या अंतिम घडीचे वर्णन करताना श्रीसाईसच्चरित्रकार म्हणतात-

आयुर्दाय स्नेह सरतां । प्राणज्योती मंद होतां । बयाजीचे अंकावरता । देह विश्रामता पावला ॥ नाहीं पडून वा निजून । स्वस्थपणे गादीसी बैसून । ऐसा स्वहस्ते धर्म करून । केले विसर्जन देहाचें ॥

बाबांची अंतिम क्षणाची हालचाल चालू असताना भागोजीचे त्यांचेकडे बारकाईने लक्ष होते. त्याने लगेच नानासाहेब निमोणकरांना हाक मारली, नानांनी लगेच बाबांच्या मुखात गंगोदक घातले आणि सर्वांनी 'देवा । देवा' असा हंबरडा फोडला. 'देवा देवा' असा पहिला पुकारा जेव्हा भक्त मंडळींनी केला, तेव्हा बाबांनी 'आ' म्हणून होकार दिला व मगच प्रयाण केले.

इकडे केवळ बाबांच्या आग्रहाखातर जी मंडळी जेवायला गेली होती, त्यांचे जेवणाकडे लक्ष्य नव्हते, ते कसेबसे पोटात अन्न लोटीत होते. तोच निरोप आला, की भेटीला चला. आपल्या सबंध दुखण्यात बाबा द्वारकामाईत बसूनच असत व बसलेल्या अवस्थेतच त्यांचे देहावसान झाले.

भोजनाला गेलेल्या मंडळींना निरोप मिळताच ती धावत आली आणि बघतात तर काय सारेच काही शून्य, सगळा कारभार आटोपलेला होता. परमप्रिय पंचप्राणप्रिय बाबा पंचतत्वात विलीन झाले होते. ते सर्वांना सोडून गेले होते.

भगवान श्रीसाईबाबांची दुःखद वार्ता वान्यासारखी चारी दिशाना पसरली. सर्वत्र एकच हाहाकार झाला. शिरडी गावातील सारी लहानथोर, आबालवृद्ध, स्त्री-पुरुष मंडळी आकांत करीत द्वारकामाईत धावली. आजूबाजूचे सर्व लोक अक्षरशः धावत धावत आले. सर्वत्र हाहाकार उडाला. सारेच जण दुःखाने हळहळून आक्रोश करू लागले.

"बाबा गेले! बाबा आम्हाला सोडून गेले हो!"

शिरडीतील घरोघरी मोठी गडबड उटून गेली. सर्वांच्या उरात, धडधड सुरु रोकून सगळे जग बाबांचे अंत्यदर्शन घेण्यासाठी धावून आले.

द्वारकामाईत मंडप तर गच्च भरून गेला. बाबांचा पार्थिव देह पाहून सर्वांचे कंठ उटून आले.

श्रीसाईचे महानिवरण होण्याच्या अगोदर म्हणजे शाके १८३८ च्या विजयादशमीची गोष्ट. त्या दिवशी सायंकाळी सूर्यास्ताच्या सुमारास बाबांनी एकाएकी जमदग्नीचे रूप प्रगट केले. अंगातली कफनी आणि डोईचे फडके काढून ते धुनीत टाकले. लंगोट होता तो पण फेडला व त्याचीही अग्नीला आहुती दिली आणि दिगंबर होकून ते म्हणाले,

"करा रे आता निदान । मी मुसलमान, की हिंदू ॥"

ज्या कुणाला शंका असेल ती त्याने आताच फेडून घ्यावी, असे ते मोठमोठ्याने ओरडून सांगू लागले. हा देखावा पाहून सगळेजण गडबडले होते. तो दिवस त्यांच्यावडीवर झोपण्यास जाण्याचा होता. वाजत-गाजत त्यांची मिरवणूक जाणार होती. पण पाहातात तो हे काय?

रक्तपिती झालेला भागोजी शिंदे नावाचा एक व्याधिष्ठ भक्त त्यांच्याजवळ रहमी असे, तो धीर करून पुढे झाला व त्याने विचारले,
“महाराज आज शिलंगणाचा दिवस आणि हे काय?”
“बा म्हणाले,
“हेच माझे शिलंगण”

आणि असे म्हणून त्यांनी आपला सटका घेऊन सणसण जमिनीवर हाणला. अशा परिस्थितीत तीन-चार तास गेले. रात्री बारा वाजले, तेहा कुठे स्वारी शांत झाली. नवाकोरा लंगोट ते नेसले, नवी कफनीही त्यांनी परिधान केली, डोक्यालाही एक शुभ्र फडके बांधले व नंतर नेहमीप्रमाणे मिरवणुकीने ते चावडीवर गेले. या घटनेने त्यांनी असे सूचित केले, असे म्हणतात की, भवसागर सीमोलंघनास दसरा हाच चांगला मुहूर्त होय.

या घटनेनंतर मध्ये एकच वर्ष गेले व दुसऱ्या वर्षी दसऱ्याच्याच दिवशी बाबांनी अशा प्रकारे देह ठेवला. या घटनेची आठवण शिरडीकरांना झाली. अशा प्रकारच्या बाबांच्या आठवणी याप्रसंगी जो तो सांगू लागला.

१९१८ सालची विजयादशमी हा आपल्या प्रयाणाचा मुहूर्त म्हणून बाबांनी ढरिला होता, असे आणखीन एका गोष्टीवरून दिसून येते. शिरडीचे ग्रामपाटील रामचंद दादा हे एकदा खूप आजारी पडले. त्यांचे दुखणे खूप जोरावले. वेदना असह्य झाल्या. अशा स्थितीत एका मध्यरात्री त्यांना आपल्या उशाशी साईबाबांची मृती दिसली. पाटील दीनवाणाने बाबांना उद्देशून म्हणाले,

“बाबा, आता मला हे दुखणे नाही हो सोसवत मरण केहा भेटेल याची मी वाट पाहातो आहे.”

त्यावर बाबा अत्यंत दर्यादि स्वरात म्हणाले,

“अरे, तू काही काळजी करू नकोस. तुझ्यावरचे गंडांतर टळले. तुला काही भीती नाही, परंतु तात्याची (तात्या गणपत पाटील कोते) मला मात्र धडगत दिसत नाही, शके १८४० च्या विजयादशमीला (सन १९१८) तात्या अक्षयपद पावणार खास. पण हे त्याला सांगू नकोस. उगीच तो मनाशी झुरत राहील.”

त्या दिवसापासून रामचंद पाटील बरा होत गेला. बाबांनी सांगितलेली भविष्यवाणी त्याने फक्त बाळा शिंप्याच्या कानावर घातली होती. आणखीन कोणाकडे तो बोलला नव्हता.

शके १८४० चा भाद्रपद सरला आणि खरोखरच तात्याबाने बिघाना धरला आणि आता आश्विन मास डोकावू लागण्याच्या आधी बाबांनाही शिरशिरी भरली, तात्याबाला दुखण्याच्या यातना फार होत. पण त्याचे चित्त सदैव बाबांच्या स्मरणात नलेले असे. इकडे बाबांचे दुखणे वाढले. दसरा जवळ आला, तसा रामचंद पाटील बाळा शिंपी यांना भयाने घाम सुटला. दसऱ्याला तात्याची नाडी अगदी मंद झाली. न पण गेले...

पण नवल असे, की इकडे त्याच दिवशी बाबांनी देह ठेवला आणि तात्या आजारातून वाचून हळूहळू बरा झाला. या घटनेसंबंधी साईसच्चरित्रकार लिहितात :

असे—पुढे नवल वर्तले । तात्याचेहि गंडांतर टळले ।

तात्या राहिले, बाबाच गेले । जणू मोबदला केले की ॥

पाहा आता बाबांची वाणी । नांव दिधले तात्याचे लावुनी ।

केली तयारी निजप्रयाणी । वेळा न चुकवुनी अणुभरा ॥

तेव्हा सांगावयाची गोष्ट, अशी की बाबांनी आपल्या महासमाधीची वेळ अगोदरच ठरवून ठेवली होती, हे निश्चित.

श्रीबाबांच्या देहावसानाने कष्टी दुःखी झालेल्या साईभक्तांचा पहिला दुःखावेग ओसरल्यावर आता बाबांच्या देहाचे काय करावे, हा विचार सुरु झाला. बुट्टीच्या वाड्याच्या चौकात ठेवावे, असे बाबांचे पूर्वीचे सांगणे होते, पण आता मुसलमान भक्त म्हणू लागले, ते मुसलमानांच्या कबरस्तानात नेऊन पुरु या. पण तिथले ग्रामपाटील श्री. रामचंद्रदादा हे मोठे करारी होते. ते म्हणाले,

असोत तुमचे विचार काही । समूळ काही आम्हा ते मान्य नाही ।

वाड्याबाहेर इतरां ठायो । क्षणभरीही साई ठेवू नये ॥

आणि मग सारेजण गप्प बसले. तरीपण दोन दिवस भयंकर वादावादी झाली, तेव्हा काकासाहेब दीक्षितांनी कलेक्टरसाहेबांना तार पाठवून त्यांची मदत घेतली. त्यांनी साने नावाच्या मामलेदाराकडे हा निवाडा करण्याचे काम सोपविले. त्याने लोकांची मते घेतली, ती हिंदूंच्या बाजूने अधिक पडली व शेवटी बाबांचा देह बुट्टीच्या वाड्यात समाधीसाठी नेण्याचे ठरले, व वादावादी थांबली.

श्रीसाईबाबांची समाधी ही बाबांनी निर्वाणापूर्वीच बांधवून घेतली होती. नागपूरचे प्रसिद्ध साईभक्त श्रीमंत गोपाळराव उर्फ भाऊसाहेब बुट्टी यांच्या मनात शिरडीला आपल्या मालकीचा स्वतंत्र वाडा असावा, असे आले. बाबांनी त्यांना स्वज्ञात येऊन वाडा आणि देऊळ दोन्ही उभारा, अशी आज्ञा केली होती. त्याप्रमाणे वाडा उभा झाला. बाबांनी बांधकाम मंजूर केले होते. या वाड्याच्या गाभान्यात श्रीमुरलीधरची मूर्ती एका चौकावर सिंहासन करून बसवावी, असे त्यांच्या मनात होते. त्यालाही बाबांची अनुमती मिळाली होती. पण त्याचवेळी बाबा म्हणाले होते,

देऊळ पूर्ण झालियावरी । येऊ की वस्तीस आपणही ॥

तसेचे ते असेही म्हणाले होते —

वाडा पुरा झालिया पाठी । आपुलेसाठीच तो लावुं ॥

आणि काय चमत्कार ही कामे पूर्ण होत असतानाच बाबांनी इहलोकाचा त्याग केला. व त्यांनी सांगितल्याप्रमाणेच त्यांचे परमपवित्र असे शरीर वाड्याच्या गाभान्यात ठेवण्यात आले. साईसच्चरित्रकार म्हणतात :

मग ते पवित्र साई शरीर । जाहले गाभारियामाजी रिथर ॥

वाडा जाहला समाधिमंदिर । अगाध चरित्र साईचे ॥

श्रीबाबांच्या देहाला भूमातेच्या उदरीच का स्थान देण्यात आले. अग्निसंस्कार का करण्यात आला नाही, याचे कारण तर हिंदू पद्धतीत संन्याशांना अशी समाधीच देत असतात. बाबां लौकिक संस्कारांच्या पलिकडचे असल्यामुळे वाच्यार्थने संन्याशी नव्हते हे खरे, तथापि रुढार्थने ते खरे संन्यस्त होते आणि दुसरे कारण असे, की त्यांच्या भक्तांत त्या वेळी हिंदूप्रमाणे मुसलमान भक्तही बरेच होते, तेव्हा त्यांच्या पद्धतीप्रमाणे त्यांचा देह भूमिगत केल्याने त्या जमातीलासुद्धा थोडे बरे वाटावे.

३१

बाबा महासमाधिस्थ झाल्यावर त्यांच्या पार्थिव देहावर फुलांच्या राशीच्या राशी पडल्या. हजारो लोक 'साईबाबा' असे म्हणत आक्रोशात होते. तो सारा प्रसंग हृदयाला पीळ पाडणारा होता.

- आणि अगदी याच वेळी शिरडीत मुसळधार पाऊस सुरु झाला. एका महान संताचे स्वर्गात स्वागत करण्यासाठी जणू आकाशात गडगडाट झाला, व विजाचमकू लागल्या. दुखावेग आवरुन लोक घरोघरी परतले.

हिंदुपद्धतीप्रमाणे बरोबर तेराव्या दिवशी श्रीबाबांचे उत्तरनिधान (श्राद्ध) करण्यात आले, तिलांजली, पिंडप्रदान, मासिक श्राद्ध इत्यादी विधी यथाशास्त्र ग्रामस्थ ब्राह्मणांच्या सहकार्याने करण्यात आले. हा सगळा कार्यक्रम यथोचित असा साकोरीच्या श्री उपासनीमहाराजांच्या उपरिथतीत पार पडला. ब्राह्मणभोजन, अन्नसंतर्पण, दक्षिणाप्रदान इत्यादीसाठी शेकडो रुपये भक्तांनी खर्च केले. मुंबईतील विलेपार्ले येथल्या श्री. शामराव जयकर यांनी बाबांच्या हयातीत बाबांना विनंती करून आपल्या सफाईदार कुंचल्यातून उत्तरवलेली बाबांची छानदार प्रतिमा बाबा द्वारकामाईत जिथे कठड्यावर हात टेकून जिथे बसत असत, तिथे स्थानापन्न करण्यात आली. ती पाहून साई प्रत्यक्ष इथेच आहेत, अशी भावना होते.

जाहली साईदेह निवृत्ति । प्रतिमा-दर्शने होय अनुवृत्ति ॥

वाटे निजभक्त भावार्थी । पुनरावृत्तीच ही मूर्त ॥

श्री साईमहाराज निर्वाण पावले किंवा अदृश्य झाले, तरी पूर्वीचे दत्तावतार श्रीनृसिंहसरस्वतीस्वामी गाणगापुरादी स्थानी आणि श्रीअक्कलकोटस्वामी अक्कलकोटी किंवा रामदास तुकारामादी संत त्यांच्या निर्वाणस्थळी गुप्तरूपाने वास करीत असतात, ही जशी अनेकांची श्रद्धा आहे, तशीच बाबा शिरडीत गुप्तरूपाने वास्तव्य करून आहे, अशी बाबांच्या भक्तांचीही गाढ श्रद्धा आहे. श्रीसाईबाबा गुप्तरूपाने आजसुद्धा शिरडीतच आहेत व एकनिष्ठ भक्तांचे मनोरथ ते पूर्वप्रमाणेच पुरे करीत असतात.

श्रीरामदास्वामीनी मृत्युनिरूपण करताना महान वीर, योद्धे, मुत्सदी, राजेमहाराजे, पंडित, शास्त्रज्ञ इत्यादी सर्व हे जग सोडून जातात. मृत्यू कुणाचीही गय करीत नाही. फक्त एकच राहातात, ते कोण? तर स्वरूपाकार झालेले संत, कारण त्यांनी झानयुक्त होऊन मृत्यूला जिंकलेले असते असे म्हटले आहे.

सामान्य लोकांच्या बाबतीत मृत्युनंतर व्यक्तीचा लिंगदेह काही काळ तरी अंतराळात वावरत असतो आणि तो आप्स्तेष्टांना व प्रेमीजनांना मधून मधून भेट देतो. असे त्या शास्त्रातले तज्ज्ञ सागतात, आणि अनेकांच्या ते अनुभवासही येत असते. श्रीसाईबाबासारख्या संतांच्या किंवा अवलियांच्या बाबतीत हाच नियम लावला, म्हणजे त्यांच्या प्रयाणानंतरही काही काळतरी त्यांचा लिंगदेह त्यांच्या भक्तांच्या मनोकामना पूर्ण करीत असतो, असे मानण्यास हरकत नाही. या दृष्टीने बाबांच्या प्रयाणानंतर त्यांचे नामस्मरण किंवा समाधिपूजन, दर्शन इ. गोष्टी त्यांच्यावर एकनिष्ठ श्रद्धा ठेवणाऱ्या भक्तांना लाभदायक ठरलेल्या आहेत. असे जे त्यांच्या चरित्रात सांगितले आहे त्यावर विश्वास ठेवण्याला मुळीच हरकत नाही. श्रीसाई समर्थ रामदासस्वामी यांच्यानंतर अवघ्या दोन शतकांच्या आतच सच्चिदानं विश्वभर श्रीअवधूत दत्तात्रेयांनी श्रीसद्गुरु साईबाबांच्या रूपाने या भूमीवर पुन्हा अवतार घेतला व १८३८ पासून १९१८ पर्यंतच्या ८० वर्षांच्या कालखंडात हिंदुमुसलमानांना सन्मार्गाला लावण्याचा यत्न केला. खरोखरच श्रीसाईबाबा हे महान पुरुष होऊन गेले.

श्रीसाईबाबांचे महानिर्वाण झाले त्या दिवशी रात्री मुंबई प्रसिद्ध साईभक्त श्री. हनुमान प्रसाद जोशी यांच्या घरातील बाबांची तसबीर एकाएकी गदगदा हलू लागली. पाल्याच्या श्री. माधवराव दीक्षितांना नाशिकच्या एका महान योग्याने चिरसमाधी घेतल्याचे स्वज्ञ पडले. पंढरपूरास दासगणूनाही असेच स्वज्ञ पडले. आणि दुसऱ्या दिवशी लक्ष्मण भट नावाच्या एका साईभक्तांना दृष्टांत झाला. सांताकुङ्जला राहणाऱ्या सौ. प्रधान यांच्या बहिणीला 'ट्रंकेतील पिवळा पितांबर समाधीवर घालण्यासाठी पाठव' असा दृष्टांत झाला, तर काकासाहेब महाजनी नामक साईसेवकाला 'ऊठ, माझा तेरावा दिवस आहे, तो तू कर' असे स्वज्ञ पडले.

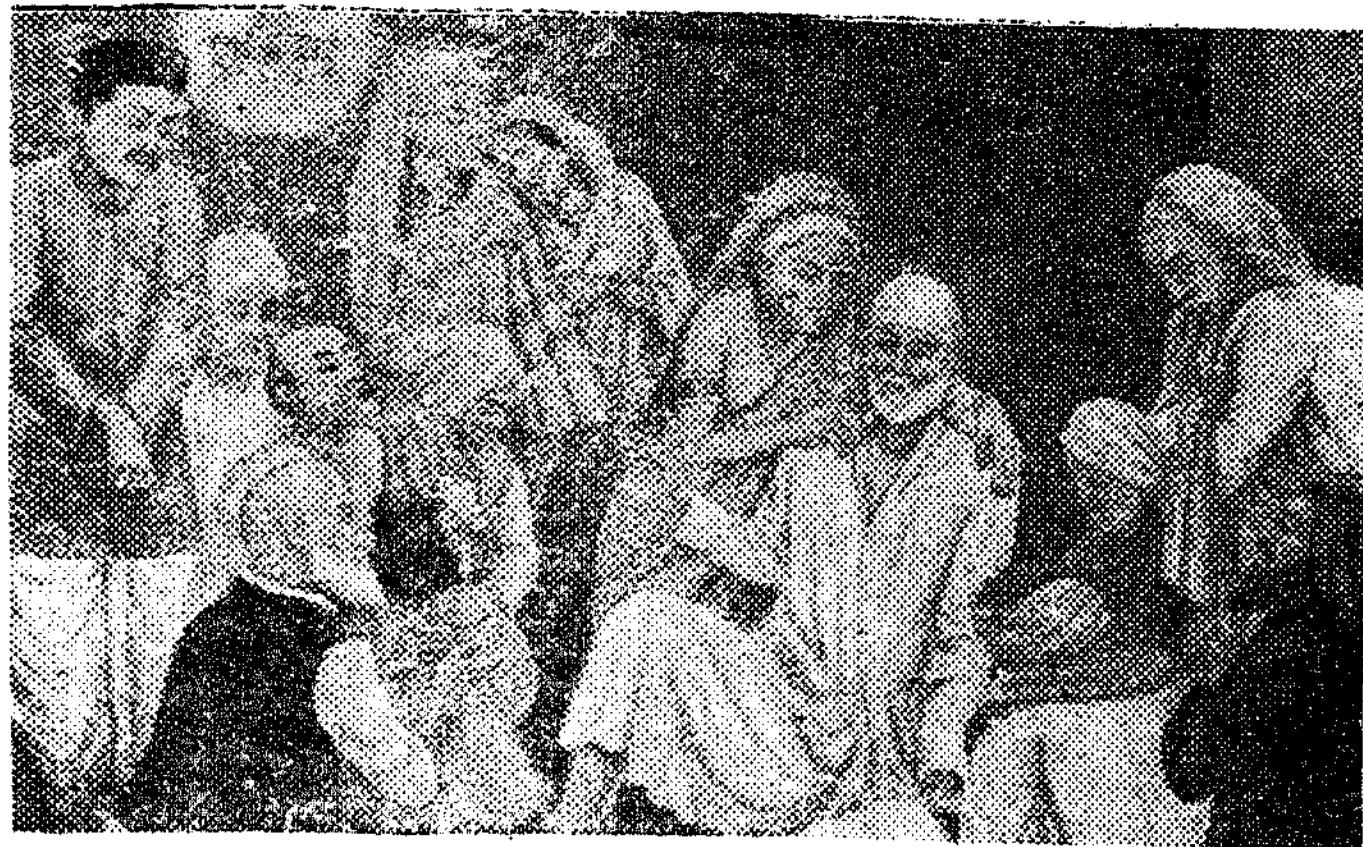
बाबांच्या जवळ नेहमीच एक लहानसे बोचके असे. त्याला ते कुणालाही हात लावू देत नसत. त्यांच्या महानिर्वाणानंतर ते उघडून पाहता त्यातै काशीरामने प्रथम दिलेली हिरवी कफनी व हिरवी टोपी सापडली, तर माधवराव देशपांड्यांकडून बाबांची चिलीम व सटका मिळाला.

श्रीसाईबाबा आज शरीररूपाने जरी नसले, तरी त्यांनी आपल्या निरनिराळ्या त्तांना मागच्या कित्येक जन्माची ओळख करून दिलेली आहे. अर्थात बाबा वीवर सारखे येत आहेत, असतातच त्यांनी सर्व भक्तांना सांगूनच ठेवलेले आहे.

जरी हे शरीर गेलो मी टाकून । तरी मी धावेन भक्तांसाठी ।

नित्य मी जिवंत जाणा हेचि सत्य । पाहावी प्रचीती अनुभवे ॥
बाबांचा हा अनुभव अनेक, असंख्य भक्तांना जगभर येत आहे.

बाबांची फुटलेली वीट महादू फासलेने जशीच्या तशीच बाबांच्या बुट्टीवाड्यातील समाधीत त्यांच्या उशाकडे ठेवली आहे, असे पुढे कै. माधवराव देशपांडे ऊर्फ 'श्यामा' व कै. तात्या पाटील कोते यांनी सांगितले. बाबांची ही वीट

श्री बाबांचा अंतिम क्षण

श्री. रामचंद्र पाटील, शिर्डीचे ग्राम पाटील यांच्याच आटोकाट प्रयत्नांमुळे श्री बाबांचे पार्थिव शरीर बुद्धी वाढ्यात राहिले आहे. श्रींची ही समाधी आज जागृत स्थान म्हणून ओळखली जाते.

भक्तशिरोमणी पुंडलेकाने श्रीकृष्ण भगवानांना पंढरी क्षेत्रात बसावयास दिलेल्या विटेचे व श्रीपांडुरंग त्या विटेवर उभे आहेत तिचे दर्शक असून बाबा हे विठ्ठल-कृष्ण स्वरूप होते, असे सिद्ध होते. श्रीपांडुरंगाने वीट पायाखाली घेतली व बाबांनी ती उशाकडे घेतली, हाच काय तो फरक.

श्रीसाईबाबांचे महानिर्वाण झाल्यावर बरोबर चौदा दिवसांनी म्हणजे २८ ऑक्टोबर १९९८ रोजी बाबांचे भक्त, सेवक श्रीनानावल्लीमहाराजही पैगंबरवासी झाले. ते बाबांचे मुसलमान भक्त होत.

श्रीबाबांचे आणखीन एक मुसलमान भक्त होते. त्यांचे नाव होते फकीर रोहिला. त्याच्या तोंडामध्ये नेहमी 'अल्ला हो अकबर' हाच काय तो शब्द असे. रात्री अपरात्री सुद्धा शिरडीतील रस्त्यावरून 'अल्ला हो अकबर' हे मोठमोठ्याने ओरडत फिरत व त्यामुळे शिरडीकरांची झोपमोड होत असे व त्याबदल अनेक शिरडीकरांनी बाबांकडे त्याच्याबदल तकार केली होती. पण तो आपल्या देवाचे नाव घेतो आहे, असे त्यांनी लोकांना सांगितले.

दसरा संदेश....

श्रीसाईबाबांची शिकवण – आठवण ठेवा

– श्री. रमेश धोडीबा शोलार

स. नं. ८, नवी खिडकी, यशवंतनगर, पुणे - ६.

महाराष्ट्र म्हणजे संतांची जन्मभूमी होय. या जन्मभूमीवर ज्ञानेश्वर, एकनाथ, तुकाराम, चांगदेव, इ. सारखे अनेक थोर संत होऊन गेले. त्यांनी सर्वांना आपल्या अभंग, कीर्तन व प्रत्यक्ष उपदेशातून धार्मिक समता व एकात्मतेची शिकवण दिली. याच महाराष्ट्राच्या पुण्यभूमीवर संत परंपरा असलेल्या अहमदनगर जिल्ह्यात शिरडी या लहानशा खेडेगावात श्री सद्गुरु साईनाथ महाराज अवतरले

श्रीसाईनाथांच्या पुण्यस्पर्शाने एकेकाळच्या खेडे असलेल्या शिरडीस आज एखाद्या महानगरीय शहराइतके महत्व आले आहे.

श्रीसाईबाबांचे सर्वधर्मसमभाव हे अत्यंत महत्वाचे तत्व होते. त्यांनी कोणत्याही माणसाला जात, धर्म, वर्ण, नाते गोते इ. पैकी कोणतेही विशेषण लावले नाही. जवळचे असले आणि परकीय किंवा त्यांचा तिरस्कार करणारे जरी माणसे होती, तरी त्यांचे स्नात त्या सर्वाबदल प्रेम, आदर, करुणा असे. ते सर्वांना समानतेची वागणुक देत प्रसत. म्हणजेच त्यांचे शिकवणीत बंधुत्व, आत्मियता, समभाव, एकात्मता इ. होते. ज्याप्रमाणे आपण त्यांच्या शिकवणीची आठवण ठेवली पाहिजे, जोपासना केली पाहिजे. एवढेच नक्हे, तर त्यांचा शिकवणीचा मार्ग आचरणात आणला पाहिजे. नाही तर, नक्ळी फुंकिली सोनारे। इकडून तिकडे गेले वारे॥ अशी गत होईल. तेहा साईबाबांची शिकवण आचरणात आणणे, म्हणजे आपला जन्मसिध्द हक्क असून त्याचे अंगिकरण करणे, आपले आद्य कर्तव्य आहे, असे साईभक्तांनी समजून प्रतिज्ञा केली पाहिजे. बाबांच्या पेटत्या धुनीकडे पाहिल्यास असे वाटते की, आपल्या मनातील एकमेकांबदलचे द्वेष, वैर, गैरसमज, अंधःकार इ. जाळून टाकून प्रकाशासारखे तेजस्वी व्हावे, परोपकारी व्हावे, असे घडावे म्हणूनच बाबांनी धुनी पेटविलेली आहे. बाबांची पुण्यतिथी दसरा या दिवशी बाबांच्या शिकवणीचे स्मरण करून त्यांनी घालून दिलेल्या मार्गप्रमाणे जीवनाची वाटचाल करावी.

आपण सारे प्रवासी घडीचे, नांदू सुखे संगती.

श्रीसाईनाथांचे महानिर्वाण

१८५

— डॉ. कु. इंदुताई नाईक
सीताकुंज, मुक्ता नर्सिंग होम,
मुंबई-पुणे रस्ता, लोणावळा.

कलियुगात जेव्हा धर्म ग्लानी होते, सगळीकडे सर्वनाशाच्यां गोष्टी होत असतात, सगळीकडे हाहाकार माजतो, सारे अशांत होते, तेव्हाच संतांचे अवतरण ह्या भूतलावर होत असते.

विसाव्या शतकातील अवतीर्ण झालेल्या महान आत्म्यात शिरडीपती श्रीसाईनाथ हे अग्रगण्य आहेत. श्रीसाईबाबांचे अवतरण हे मानवाच्या कल्याणासाठीच झाले आहे.

मानवाला त्यांची खरी ओळख करून देऊन आत्मजागृतीचा उपदेश बाबांनी आपल्या अवतारकाळात केला. आपल्या मधुर वाणीने सान्यांना माये पासून प्रवृत्त करून खन्या ज्ञानाचा पान्हा या आईने पाजला. मायेच्या पाशांच्या गोष्टी पटवून देऊन भक्तांना निवृत्तीकडे नेले. मानवाला सत्याची म्हणजे आत्म्याची जाणीव करून दिली.

परम भाग्यवंतांनाच मानव जन्म मिळतो कारण याच जन्मात परमेश्वर मिळवता येतो आणि आपल्या जन्मजन्मांतराचे सार्थक म्हणजे मुक्ती मिळते.

बाबा सांगतात, “आत्मा सत्य आहे. शरीर नाशवंत आहे. आत्मजागृती करा, देहाभिमान सोडल्याशिवाय, अहंकार गेल्याशिवाय स्वस्वरूपाची ओळख होणार नाही” ह्यासाठी बाबांनी अगदी साधे प्रसंग भक्तांवर आणून त्यांना पटवून दिले.

बाबांनी आपल्या सान्या भक्तांमध्ये आत्मजागृती केली. त्यांनी आपल्या अवतारकाळात आत्मजागृती केलीच, परंतु त्यानंतर देखील बाबांचे वर जे श्रद्धा ठेवून आहेत, त्यांना सुद्धा सत्याचे ज्ञान होऊन आत्मजागृती होते. असे कित्येक प्रसंग बाबांच्या निर्वाणानंतर ह्या सत्तर वर्षांच्या काळात मानवाला आले आहेत. केवळ भारतातच नाही तर परप्रांतात देखील बाबांनी आपल्या भक्तांची आत्मजागृती केली आहे.

कलियुगातील मानवाच्या आत्मजागृतीचे आपले कार्य संपवून श्रीसाईबाबा आपल्यातून शरीराने निघून गेले त्याला सत्तर वर्षे झाली. महान आत्माच्या या गमनाला अशा तन्हेने जीवन जगत जगाच्या उद्धार करणाऱ्या व्यक्तीच्या देहत्यागाला महानिर्वाण म्हणतात.

परंतु बाबा खरंच गेलेत कां? नाही आज बाबा आपल्या सान्या भक्तांच्या हृदयात वसत आहेत, भक्तांच्या मुखाने बोलत आहेत, डोळ्याने बघत आहेत. बाबांच्या वचनाची प्रचिती अजून आपल्या सर्वांना येत आहे. बाबा सांगतात,

‘जरी हे शरीर गेलो मी टाकून, तरी मी धावेन भक्तांसाठी’

नित्य मी जिवंत जाणा हेचि सत्य, नित्य घ्या प्रचिती अनुभवो।

जर ह्याचा अनुभव सर्वानाच आहे मग बाबा अजून आपल्यातच आहेत. त्यांच्या शरीराचे जरी महानिर्वाण झाले असले तरी हा महात्मा परमात्मास्वरूप आहे आणि हेच परमसत्य आहे.

जाणुनी घे तू आत्मा मनुजा।
 विसरूनी मी पण आणि तनुया॥
 अहंपणाची करूनी आहुती
 जाळूनीयां देहासकती
 आठवूनी या साईर्झा॥
 आत्मा पवित्र असे अविनाशी
 युगा युगाचा असे प्रवासी
 योग बळे तो पवित्र करूया॥
 मिलन होता परमात्म्याचे
 आत्मानंद सदैव विलसे
 परमानंदी क्षण अनुभवू या॥

। साईरूपी यती हे आले ।

नसे भास हा साईरूपी यती हे आले
 राहिले ते शिर्डी घर मानूनी आपुले
 शिळा सिंहासनी शोभले वैरागी साई
 त्रिभुवनी त्यांची सदादिव्य दृष्टी राही
 सुवर्ण पाऊले पाहिली आम्ही शिर्डीला
 अध्यात्माचा त्यांनी अचूक मार्ग दाविला
 साईनाम कंठातूनी ओठावर हो स्फुरले
 याची देही याची डोळा साईरूप पाहिले
 सेवा चंदन होउनी भक्त देहाने झिजला
 जीवन समईची वात होउनी तो जळला
 श्रद्धा सबुरीची दोन फुले मनी वाहता
 कलियुगाचे असे तुम्ही एकमेव विधाता
 गर्दीही स्वजनांची असे त्यांचे भोवती
 त्यांचे संगे मायेची अखंड जुळली नाती
 भक्ताला चरणापाशी येण्याची झाली घाई
 आपुला करारनामा पुरा करा आता तुम्ही साई

— सौ. वसुंधरा रामराव चोरे
 ८०३ सी, लक्ष्मी भुवन,
 डॉ. आंबेडकर, दादर, मुंबई-१४.

शोक

- श्री. एन. पी. चव्हाण

सेन्ट्रल रेल्वे कॉलनी नं. १९८,
रुम नं. १५, गनपावडर रोड,
माझगांव, मुंबई - १०.

आज विजयादशमी (दसरा) सर्व देवांचे साह्य घेऊन दुर्गादेवीने महिषासुराचा वध केला तो दसरा. पांडवांनी युद्धात विजय मिळविला तो दसरा. केवढा मोठा दिवस! शुभकार्याची सुरवात पण याच दिवशी करतात, ते ही खरंच. पूर्वी ह्या शुभदिवशी सीमेवर रेड्याचे बलिदाने स्मरणार्थ करीत.

श्रीसाईबाबा शरीराने आमच्यातून मंगळवारी ता. १५-१०-१९९८ रोजी अंदाजे २-१८ ला पंचमहाभूतात विलीन झाले. मग तुम्हीच सांगा, आनंद मानावा की रडावे, पण मी रडणार नाही. मी रडू कां? की ज्या फकिराने आपला देह व आयुष्य रंजत्या गांजत्यांकरीता झिजविला, दिनरात्रीचा विचार तर केला नाहीच नि आनंदाला कधीच मावळू दिले नाही, हाक मारता मदतीला आजही येतो....

त्या गोष्टीला आज ७० वर्ष पूर्ण होत आहेत. मला वाटते, साई गेलेलेच नाहीत. आजही श्रध्देने बोलविता धावून येतात, चुकलेल्यांना मार्ग दाखवितात, संकटाला भक्तांच्या जवळ येऊ देत नाहीत, आलेच तर उदी रुपी संजीवनी देऊन बरे करतात. प्रसंगी धोक्यातून वाचवितात. कोणी काहीही म्हणो, श्रीसाईबाबा दिवंगत झाले, यावर माझा विश्वासच बसत नाही, व मी ते कबूलही करणार नाही, त्रिवार नाही.

आजचा दिवस ७० वर्षांपूर्वी कसा होता, ते माझ्या वाचण्यात आले व ऐकले ते सर्वांना समजणे, माझ्या मते फार महत्वाचे आहे, कारण श्रीसाई हे आपले आराध्य दैवत.

१५ तारीख येण्यापूर्वी बाबांना बारीक... बारीक तापाने घेरलं. बाबा समजून चुकले की, आता आपले कार्य पूर्ण होत आलं व म्हणून त्यांनी श्री. वड्डे (साईभक्त) कडून रामविजय ह्या ग्रंथाचे दोन-तीन वेळा पारायण करून घेतले. ता. १५, मंगळवारी दुपारी सर्व भक्तमंडळीना जेवण्यास पाठविले. पण गेली नाही ती लक्ष्मी की जिने नितनेहमी बाबांना जेवण पुरविले. २-१५ ला बाबा कासावीस होऊ लागले. मला बुड्डी गड्यात घेऊन चला... बाबांना बुड्डीवाढ्यात आणण्यात आले. नि हिंदू को राम.... राम मोरीन को अल्ला... अल्ला कहनेवाला महासंत त्यागी, कसलीच आस नसलेला हिरा निखळला. शिर्डी अधारात विलीन झाली. अहंकार उडाला. संपूर्ण शिर्डी अश्रूनी वाहून निघाली. त्याचं वर्णन मी पामराने काय करावे—

अशी माझी साई माऊली कृपेची साऊली आम्हां सर्वांना पोरकी झाली त्या महासंताला बडेबाबाला माझा शतशः प्रणाम!

संतांची शिकवण आणि भक्तिमार्ग

— श्री. विठ्ठल महाजन

मु. पो. कोतलूक,

गुहागर, रत्नागिरी.

गुरुब्रह्मा गुरुर्विष्णु गुरुर्देवो महेश्वरः

गुरुः साक्षात् परब्रह्म तस्मै श्रीगुरवे नमः

आपला भारत देश भक्तिभिमुख आणि संतप्रिय असत्यामुळे संत अगर महात्मे हे देवापेक्षाही थोर आहेत, असे अगदी पुरातन काळापासून मानीत आला आहे. याचे उदाहरण म्हणजे पुरातनकाळी भक्त दामाजीसाठी प्रत्यक्ष वैकुंठपती रुक्मिणीवरांना महार बनून यावे लागले, संत चोखोबांची ढोरे उचलण्यासाठी त्यांच्याकडे प्रत्यक्ष जगदात्मयांना राबावे लागले, संत एकनाथांच्या घरी प्रत्यक्ष जगज्जीवनांना पाणी भरावे लागले, संत कबीरांचे शेले प्रत्यक्ष श्रीरामांना विणावे लागले, संत जनाबाईसाठी प्रत्यक्ष परमात्म्यांना दळण दळावे लागले, तर संत तुकोबा, गोरोबा इत्यादीच्या काजासाठी प्रत्यक्ष दीनदयाळांना राबावे लागले. म्हणूनच संत हे सच्चिदानन्द प्रभूचे खरे यजमान आहेत. यास्तव या देशातील प्रत्येक सनातन माणसाला संत आणि संतवाडंमयाबद्दल विश्वासात्मक आदर, आवड व आस्था आहे. अशी किंती तरी थोर संत मंडळी या भारतभूमीवर अवतरली आणि त्यांनी आपले अवतारकार्य आपापत्या पृथ्वीने पारं पाढून निघून गेली. आपत्या सनातन आणि पुरातन हिंदू धर्माचा आणि संस्कृतीचा सूक्ष्मपणे विचार केला असता, असे आढळून येईल की, भारत देशात असंख्य संत महात्म्यांनी या विश्वातील अध्यात्माचे गहनगूढ असे कोडे स्वतः उकलून त्यातील अमोलिक असे तत्त्वज्ञान अगदी हळूवारपणे चिखलात रुतून बसलेल्या कमळाप्रमाणे जीवनात अडकलेल्या मानवप्राण्यांना सेवन करण्यास शिकविले संतांची शिकवण म्हणजेच जीवात्मा आणि परमात्मा यांना जोडणारा एक दुवा आहे, आणि संत हेच खरे मार्गदर्शक गुरु आहेत, हे सिध्द करून दाखविले आहे. भारतवांसियांचे भाग्य थोर म्हणून प्रत्येक पिढीत कुठे ना कुठे कोणीतरी महापुरुष जन्माला येतात आणि जडजिवोध्दार करतात.

संत किंवा महापुरुष हे आईबापापेक्षाही थोर व उपकारक, इतकेच नव्हे तर देवापेक्षाही थोर व उपकारक आहेत. आईबाप जन्म देणारे असून, संत हे जन्ममरण दूर करणारे आहेत. त्याचप्रमाणे देव हा कर्मप्रिमाणे फळ देणारा असून, संत हे कर्माकृचुकविणारे आहेत.

प्रत्येक धर्मात संत व दृष्टे असतातच. मनुष्याचा धर्म कोणताही असो, त्याचे आपत्या सद्गुरुवर अढळ श्रध्दा ठेवून जर गुरुंनी दिलेल्या हितोपदेशांचा आत्मस्वरूपचिंतन केले, तर सुखदुखाच्या पलिकडे जाऊन अखंड आनंदनिधानार्थ प्राप्ती करून घेणे त्याला सहज शक्य होते.

निर्मळ प्रेम हेच परमात्म्याचे सत्यस्वरूप होय. प्रत्येक माणसाच्या ठायी ईश्वराचा अंश वास करीत असतो. ईश्वरी अंश म्हणजेच प्रेम आणि प्रेम हे प्रत्येकाच्या हृदयात वास करीत असते. जेव्हा लोक या ईश्वरी अंशाला, प्रेमाला आपले जीवन समजू लागतील, तेव्हा सारी भांडणे मिटतील, तळमळ शमेल आणि मग मरणाचे भय राहणार नाही.

कुठलाही माणूस घ्या, मग तो खुनी असो, दरोडेखोर असो अगर ज्याला पाषाणहृदयी म्हणतात, असा एखादा असो, त्याच्याजवळ प्रेम हे असतेच.

तुकारामांनी हाच सद्विचार पुढील शब्दात व्यक्त केला आहे. - “नम्र झाला भूतां तेण कोंडीले अनंता॥” तुमचे अंतःकरण शुद्ध प्रेमाने भारावले असेल, तर गुरुकृपेचा लाभ आपणास झाला म्हणून समजा. अंधारात देखील कोणाही विषयी थोडासुध्दा द्वेष असू नये. इहलोकातील अशा तळेच्या प्रेमाचे उत्कृष्ट उदाहरण मातृप्रेमाचे देता येईल. आई आपल्या मुलावर ज्याप्रमाणे प्रेम करते, तसे प्रेम जर आपण सर्व प्राणीमात्रांवर करू शकलो, तर परमेश्वर आपल्या अंतःकरणात वास करीत आहे, याची जाणीव आपणास खात्रीने होईल. संतांची वचने व त्यांचा सहवास यामुळे आपल्यात असलेल्या या सत्य प्रेमाची साक्ष मिळते व ते जागृत होते. अशा प्रेमाचे लक्षण तुकारामांनी, “ऐशी कळवळ्याची जाती। करी लाभाविण प्रीति” या शब्दात सांगितले आहे. मनुष्य नेहमी सुखाच्या मागे लागलेला असतो।

या जगातील प्रत्येक मनुष्य सुख कसे मिळेल, किंवा मिळालेल्या सुखाची वाढ कशी होईल, अगर दुःख कसे टळेल किंवा ते कमी कसे होईल, यासाठी सदैव घडपड करीत असतो. परंतु प्रत्यक्ष अनुभव मात्र त्याला विपरित येतो. कोणत्यांना नाकोणत्या गोष्टीची कमतरता भासल्याने तो सदैव दुःखात बुझून जातो. प्रथमतः वाटणारी सुखे दुःखास कारणीभूत होतात. दुःखं कमी न होता उलट ते सारखे वाढतच जाते. परंतु खरे सुख कशात. आहे ते कळत नसल्याने आज नाही तर उद्या तरी सुख मिळेल, या खोट्या आशेवर मनुष्य आपल्या आयुष्याचा काळ कंठीत असतो. अशा स्थितीतच मृत्यूद्याघाला त्याचेवर येतो. या उदाहरणाने सावध न होता उलट दुसरा मनुष्यही तोच कित्ता गिरवीत राहातो. परंतु खरे व चिरकाल टिकणारे सुख कशात आहे, याचा मुळीच विचार करीत नाही. अतएव या संसारातील सुखमय भासणाऱ्या गोष्टी मृगजलाप्रमाणे नाशिकंत असून दुःख उत्पन्न करणाऱ्या अगर दुःखाचीच वाढ करणाऱ्या आहेत, अशी शेवटी खात्री पटते. परंतु अशी वस्तुस्थिती असतानाही कोणी शहाणा होत नाही! उलट तो दुःखाच्या जाळ्यात अधिकाधिक गुरफटतो व बाहेर पडण्यास त्याला मार्ग सापडत नाही. अशा परिस्थितीत प्रत्येक मनुष्याने आपल्या दुःखाचे निर्मूलन करून अत्यंत शाश्वत सुख मिळवून आपले कल्याण करून घेणे अत्यंत आवश्यक आहे.

आपती निरसनाचा भार गुरुवर किंवा देवावर घालू नये – प्रापंचिक गोष्टीसंबंधी आपल्या गुरुंना त्रास देणे हे आपल्याच अवनतीस कारणीभूत असते. कारण आपले मन सांसारिक अडचणीच्या निरसनास जास्त महत्व देते व गुरुकळून त्या निरसन

झाल्या नाहीत, म्हणजे गुरुबद्दल असलेल्या श्रध्देस डळमळीतपणा येऊ लागतो. तरीसुध्दा काहीजण असे प्रश्न करण्याचे सोडीत नाहीत, “महाराज मला चार हजार रुपयांचे कर्ज झाले आहे, त्यामुळे मनास स्वस्थता नाही, तरी आपण मला पदरात घेऊन अभय करा.” अशी विनंती काहीजण करतात, तर काहीजण ‘माझा शारीरिक रोग केर्वा जाईल? मला या पीडा असह्य होत आहेत, तेव्हा कृपा करून मला जवळ करा व आपला आशीर्वाद द्या’ असे म्हणताना आढळतात. अशा प्रकारच्या अनेक सांसारिक अडचणी गुरुंनी निवारण कराव्यात, अशी त्यांची मनीषा असते. मला हे मान्य आहे की, संसारातील संकटे हीच मनुष्यास उन्नतीप्रद होतात. या संसारव्याधींना कंटाळल्यावर कोणीतरी कोणाही साधुच्या आश्रयार्थ जात असतो व त्याचे पूर्वपुण्य बलवत्तर असेल, तर असा मनुष्य स्वानुभवी संतांच्या संगतीत गेल्यास संकटत्रस्त मनाच्या भावनावश स्थितीत संतसज्जन सांगेल त्यावर मनोमन श्रध्दा ठेवून व पूर्णपणे शरण जाऊन व मंत्रजप करून सन्मार्गासही लागतो. तरीपण त्यांचे सांसारिक संकट निवारण करणे हे त्या संतांचे कर्तव्य ठरत नाही, असे दिसून येते.

दैवाने प्राप्त होणारे क्लेश हे ज्याचे त्यानेच सहन केले पाहिजेत व व्यवहारातील अडचणी व्यवहारानेच सोडविण्याचा प्रयत्न करीत राहाणे श्रेयस्कर होय! असे संतांचे निकून सांगणे असते. परंतु संतमाऊली आईप्रमाणे आहे. लहान मूल आनंदाने खेळते, बागडते व भूक लागल्यास आईजवळ रडत जाते. अशा वेळी त्या मुलाची आई त्याची भूक शमविल्यावाचून राहील का? त्याचप्रमाणे या संसारखेळत सुखाने आम्ही खेळत असतो, तोपर्यंत मन स्वस्थ असते, यात संकटे उत्पन्न झाल्यावर आम्ही संतमाऊलीपाशी शरण आलो, तर त्या माऊलीने आम्हास पदरात घेऊन आमची संकटे निवारण करू नये काय? असे विचार ते प्रगट करतात. पण यावर माझे म्हणणे एवढेच आहे की, आई मुलाला जवळ करते. मुलाच्या दुखण्यामुळे आईचे अंतकरण व्याकूळ होते. याचे कारण ते तिच्याच पोटचा गोळा असतो. अशामुळेच मुलाच्या रडण्याबरोबर ती त्याजकडे धाव घेते. तुम्हीही त्या मुलाची आपल्या आईबद्दल जी निर्मल भक्ती असते, जे निःसंशय प्रेम असते व आई आपल्याला दूर करणार नाही, ती काही झाले तरी आपल्याला जवळ करील, ही जी त्या मुलाची आपल्या आईबद्दल निःस्सीम भावना असते, तशीच निःस्सीम भावना, तसाच भक्तिचा ओलावा व तसेच निःसंशय प्रेम तुमच्या गुरुवर कराल, तर तुमची ही प्रेमाची मागणी पुरी झाल्याशिवाय राहणार नाही. परंतु असा दृढविश्वास, अशी निष्ठा असणारी व्यक्ती विरळा! केवळ आपल्या ऐहिक इच्छा फलदुप व्हाव्यात, पारमार्थिक इच्छा आपणास नाहीत, व या एकाच भावनेने आम्ही गुरुकडे जातो, असे म्हणणारेच पुष्कळ असतात, अशांना एकच उत्तर की, हा काही भक्तिचा मार्ग नव्हे. संकटात भस्म होऊन ज्याला परम शाश्वत सुख मिळविण्याची इच्छा झाली असेल, अशा व्यक्तीना संदगुरु अखंड सुख ज्याने मिळेल, असा मार्ग दाखवितात. कधीही नाश न पावणारे, कमी न होणारे असीम समाधान व शांतीसुख देण्यास समर्थ असतात, व हेच त्यांचे खरे कर्तव्य असते. झानदेव म्हणतात,

अमोलिक रत्न जाडले रे तुजा
कां रे ब्रह्म-बीज नोळखसी॥

नरदेह म्हणजे एक अमोलिक रत्न आहे. तो जणू ब्रह्म-बीजच आहे. सर्व प्रकार निर्भय अशा आत्मज्ञानाची त्यात शक्यता आहे. आणि ती सिध्द करण्यातच माणसाचे घातुर्य असते.

तेव्हा नरदेहाने प्राणीमात्रांची प्रेमपूर्वक सेवा करता येते. ती टाळून, निर्जीव मूर्तीच्या दर्शनासाठी तीर्थयात्रादि करीत बसण्यापेक्षा हृदय-मंदिरात लपून बसलेला तीर्थचा तीर्थरूप जो आत्माराम, त्याचे दर्शन हवे आहे. त्यासाठी हृदय शुद्धी आणि जवळच्या जीवसृष्टीची सेवा हाच उपाय आहे. तिकडे लक्ष न दिल्यास एवढा नरदेह लाभून मोठी संधी गमावून बसल्याप्रमाणे होईल.

ज्ञानदेवानी लहानपणीच आपल्या भक्तिचा महिमा सर्वत्र गाजविला. मला वाटते, मराठी भाषिकांसाठी ज्ञानदेव हा प्रणित आहे. जशी भारतावर, तशी मराठी प्रदेशावरही ईश्वराने कृपेचा अपार वर्षाव केला आहे. अनेक सत्पुरुष येथे अवतरले आहेत. त्या सर्वात मराठी भाषेपुरते बोलायचे तर ज्ञानदेवाचे स्थान अनन्यसाधारण आहे. तेव्हा या भक्तिचा वारसा प्रत्येक मानवाने जपणे हेच आपले कर्तव्य आहे.

साई नाम सदा जपा

साजिरे हे रूप पाहण्या लोचन रंगले
ईशाच्या रूपात तुला मी पाहिले
नाही रे नाही साई, माझी मी राहिले
मन माझे सदा तुझ्या नामी गुंतले
सर्व काळ वेळ साई नामी हरपले
दावि तुझी कृपा नामी मी आनंदले
जशी सर्व जन, साई नामी दंगले
पाहतां तुजकडे डोळे हे पाषावले

- सौ. मंदा इनामदार
६, स्नेहसागर अपार्टमेंट,
प्रभादेवी, मुंबई-२५-

श्री साईनाथांची अमर वाणी

— श्री. शिवानंद शंकर हिरेमठ

मु. पो. — कागवाड,
ता. अथणो, जि. बेळगांव (कर्नाटक)

धन्य धन्य ती भूमी की जेथे असे ज्ञानसंपन्न पुरुष जन्माला येतात. धन्य धन्य ती शिरडी — की जेथे महाराष्ट्राचा भाग्यभानु असे संत चूडामणी भगवान साई महाराज प्रकटले. त्या भाग्यभानु श्री साईमहाराजांचे निर्वाणाला (पुण्यतिथीला) यंदा १५ ऑक्टोबर १९८८ ला ७० वर्ष पूर्ण झाली. सूर्याचा उदय होताच ज्या प्रमाणे नक्षत्रांचा लोप होतो, त्या प्रमाणे प्रभू श्री साईमहाराजांचे चरण शिर्डीला स्पर्श होताच अज्ञान, अधर्म, सर्वांच्या अंतरातील अंधकार नष्ट होऊन सर्वांच्या दारी दिवाळीच ज्ञानदीप उजळू लागली. समुदासारख्या आपल्या विशालं हृदयाच्या पवित्र प्रेरणेने समर्त नरनारींचे व इतर प्राणीमात्रांचे कल्याण व्हावे म्हणून शिर्डीमध्ये वास्तव्य केले. पतीचा विरह झालेली एखादी प्रेमळ पत्नी ज्या प्रेमभावनेने आपल्या पतीचे चिंतन करते, तशाच प्रेमभावनेने आपण प्रभू श्री साईनाथांचे चिंतन, स्मरण, केले पाहिजे. प्रभू श्री साईनाथ, राजांचा राजा, सम्राटांचा सम्राट होते, हे विसरता कामा नये.

श्री साईनाथांच्या निर्वाणीची ७० वर्ष हां हां म्हणता निघून गेली आहेत. ह्या कालखंडाचा बाबांच्या दृष्टीने प्रत्येक साई भक्ताने विचार करण्यासारखा आहे कारण आज फिरुन एकदा अध्यात्मिक (धार्मिक) क्षेत्रांत सुव्यवस्था निर्माण करून विस्कटलेली घडी नव्याने बसविण्याचे प्रयोजन उपस्थित झाले आहे. आज सर्वत्र ऐहिक मूल्यांचाच कमालीचा उदो उदो होत आहे. हे सारे जग वेड्यांचाच बाजार बनलेले आहे. मनुष्य स्वतःचे ईश्वरी स्वरूप अजिबात विसरून जाऊन केवळ एक अर्थोत्पादक यंत्र बनण्याच्या मार्गास लागला आहे. सारांश एवढेच की, एक परमेश्वर सोळून इतर सर्व प्रकारच्या तुच्छ, असार, वस्तूंसाठी नुसते पागल बनलेले आहेत. आज आपण संसाराचे गुलाम आणि इंद्रियांचे दास आहोत. पुत्र जशी पित्याची सेवा करतो, तशी श्री बाबांची सेवा करा. त्यांच्या प्रभावासाठी आपले हृदय उघडे करा, ते ईश्वराचे व्यक्त रूप आहेत या दृष्टीने त्यांच्याकडे पाहा. या क्षेत्राचे (शिर्डी) महात्म्य कायम ठेवावयाला आणि त्यांचे उपदेशाची ज्योत महाराष्ट्रीय जनतेच्या अंतकरणात कायमची जागती ठेवण्याला प्रत्येक साई भक्तास अहोरात्र झटायला हवे.

श्री साई भक्तांनो, मी तुमच्यासमोर श्री साई महाराजांचे काही विचार मांडावयाचा प्रयत्न करीत आहे. सर्व साईभक्तच चांगल्या व उच्च मनाचे आहेत. कमीत कमी रोज एकदा तरी त्या चिन्मय राजाचे — त्या अनंत सौदर्याच्या, त्या अनंत शांतीच्या, त्या अनंत पवित्रतेच्या, साईराजाचे, किंचित् कां हाईना पण दर्शन प्राप्त करून घ्या आणि या भावभूमीवर निरंतर वास करण्याचा प्रयत्न करा. जे अस्वभावी, गूढ वा रहस्यमय

आहे त्याच्या मागे लागू नका, त्याच्या पासून नेहमी दूरच राहा. जीवन हे एक क्षणकाल टिकणारे स्वप्न आहे. यौवन व सौंदर्य हे शेवटी नष्ट होणारच होणार, म्हणून सदैव म्हणत राहा की 'हे साई प्रभो, तुम्हीच माझे माता-पिता, तुम्हीच इश्वर, तुम्हीच माझ्या प्रेमाचे स्थान आहात. धन नष्ट होऊन जाते, सौंदर्याचा लोप होतो, जीवन दुतगतीने शीण होत जाते, पण साई प्रभूंचे उपदेश आणि प्रेम चिरकाल विद्यमान राहतात. प्रभू चरणी सदा सर्वदा मन ठेवा. देहाचे वा अन्य वस्तूंचे काय होईल, याची कुणाला पर्वा आहे? साई प्रभूच सर्व सुखांच्या झरा होय. त्याच परमश्रेष्ठाचा शोध करा, तोच आमच्या जीवनाचे लक्ष्य होऊ द्या, मग त्याचा तुम्हाला निश्चित लाभ होईल, यात शंका नाही.

१५ ऑक्टोबर १९९८ रोजी विजयादशमीच्या शुभ मुहूर्तावर श्री साईबाबा समाधिस्त झाले. या घटनेस यंदा ७० वर्षे झाली. श्री बाबांच्या थोरवीला व त्यांच्या चिरस्मरणीय नि लोकोपकारी कामगिरीला साजेशा भव्य स्वरूपात हे उत्सव साजरे केले जाते. श्री. साईमहाराजांचा देह राहिला नाही, परंतु त्यांची वाणी, आणि किर्ती अमर आहे. त्यांची वाणी भारतीयांना सदैव आशीर्वाद देत आहे. त्यांची वाणी, किर्ती चंद-सूर्य आहेत, तोपर्यंत अढळ राहील, यात शंका नाही. जो श्री साईबाबांची वाणी ऐकू शकेल, त्याचे दुःख दूर होईल, जीवन सार्थकी लागेल.

"श्री संत चूडामणी श्री समर्थ साईबाबा की जय!"

ओम साई नाथा

ॐ साई, ॐ साई ॐ साईनाथा
 श्रद्धा भक्तीरूपाने चरणी ठेवीते माथा
 हा भास नव्हे पण आभास आहे कुणाचा
 साई दर्शन नित्य लाभो असे वदणाऱ्या मनाचा
 जीवनातील मृगजळाप्रमाणे दूर दूर ते अंतर
 'साईनामा'ने ते दूर होवोनी कृपादृष्टी देई नंतर
 हे विश्वचीं माझे घर पैशांची सर्वाना ओढ
 विश्वातील समाजकंटकांची नकळत साई मोडली खोड
 जीवनातील सुख-दुःखाचे प्रलय दूर सारु
 श्रद्धा आणि सबुरी याचे नित्य अवलोकन करु

- कु. सिंधु रंगराव थोरात
 बि. नं. ४८/२३१२ गांधीनगर,
 गुलमोहर को. ऑ. सोसायटी,
 बांदा (पूर्व), मुंबई-५९.

खापडे यांची शिरडी दैनंदिनी

— साईनंद

बुधवार, दिनांक १४-२-१९९२

मी सकाळी लौकर उठलो. काकड आरतीला हजर राहिलो. साईबाबांनी चावडीतून जाताना आपल्या हातातील छोट्या सटक्याने पूर्व, उत्तर आणि दक्षिण दिशा असे सगळे मार्ग दाखवित जात होते याचे मला आश्चर्य वाटले. जाताना ते नित्याप्रमाणे कठोर शब्द उद्घारित जात होते. नेहमीप्रमाणे आम्ही पंचदशीचा पाठ कर्त घेतला. साईबाबांचे बाहेर जातानाचे दर्शन घेतले. आणि नंतर नेहमीप्रमाणे मशिदीत गेलो.

साईबाबांनी दोन गोष्टी सांगितल्या. एक गोष्ट अशी की— एक प्रवासी होता. त्याची सकाळीच एका राक्षसाशी भेट झाली. यात्रीने त्याला पाहिल्यावर तो अपशकून समजून पुढे जाऊ लागला. परंतु पुढे गेल्यावर त्याला दोन विहिरी लागल्या. त्या विहिरीतील गोड पाणी प्याल्यावर त्याची तहान भागली. जेव्हा त्याला भूक लागली तेव्हा त्याला एक सज्जन भेटला. त्याने आपल्या पल्लीच्या साह्याने त्याला काही खाद्यपदार्थ दिले. त्यानंतर त्याने एक शोत बघितले. त्यामध्ये मका अगदी तयार झाला होता. त्यामुळे त्याला हुरडा खाण्याची इच्छा झाली. शोताच्या मालकाने तो पण त्याला दिला. अशा प्रकारे त्या प्रवाशाला प्रसन्नता वाटली आणि तो खुषीत धूम्रपान करीत पुढच्या मार्गाला लागला. तो ज्या जंगलातून जात होता त्या जंगलाते त्याला एक वाघ भेटला. त्याची भीतीने गाळण उडाली आणि जीव वाचविण्यासाठी तो एका गुहेत लपला. वाघ चांगलाच मोठा होता व त्याने या प्रवाशाचा खूप शोध तपास केला. साईबाबा त्याच वाटेने चालले होते. त्यांनी या प्रवाशामध्ये साहस धीर निर्माण केले त्याला गुहेतून बाहेर काढले आणि त्याला त्याच्या वाटेवर आणले आणि म्हणाले “जोपर्यंत तू त्या वाघोबाची हानी करीत नाहीस तोपर्यंत तो वाघ तुझी हानी करणार नाही.”

साईबाबांनी दुसरी कहाणी सांगितली ती अशी— साईबाबांना चार भाऊ होते त्यापेकी एक बाहेर जात असे. भिक्षाटन करी आणि शिजविलेले अन्न, पोळ्या, मका इ. घेऊन येत असे. त्याची पल्ली त्या भिक्षेतून आणलेल्या पदार्थातून आवश्यकतेपेक्षा जादा अन्न त्यांच्या आईबापांना देत असे परंतु त्या सर्व भावंडांना उपाशीच ठेवीत असे. साईबाबांना पुढे एक कंत्राट मिळाले. त्यांनी पैसा घरात आणला आणि प्रत्येक भावाला खायला दिले. त्या भरपूर खाद्य पदार्थ भिक्षा मागून आणणन्या भावाला देखील त्यांनी दिले. नंतर त्या भावाच्या अंगावर कोड उठले. प्रत्येक जण त्याच्या त्याला खाऊपिज घातले व त्याच्या आरामाची पण व्यवस्था तेच करीत होते. शेवटी तो भाऊ मरण पावला.

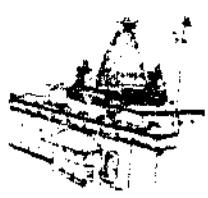
आज दुपारची आरती नेहमीप्रमाणे झाली आणि त्यानंतर आम्ही भोजन केले व त्यानंतर थोडा वेळ आरामही केला: शिवानंद शास्त्री व विजयदुर्गाचे ठाकूर आज येथून गेले. स्थानीय स्वामीच्या व्याही मंडळीनी आज सर्वांना भोजन दिले. मी भोजनास येण्यास नकार दिला परंतु अन्य मंडळी मात्र गेली. सायंकाळच्या रपेटीस इताना साईबाबांनी मी भोजनास का गेलो नाही हे मला विचारले, तेव्हा मी त्यांना खरे बुरे सांगितले की, दुपारी एकदा भोजन केल्यानंतर मी पुन्हा म्हणून कधी भोजन करीतच नाही. साईबाबा आज काहीसे चिंतेत दिसले. पूर्व आणि पश्चिम दिशेकडे त्यांनी हळूवारपणे पाहिले आणि आम्हां सर्वांना “वाढ्यात जा” अशा नित्य, सदैव वापरत्या जाणाऱ्या शब्दात सांगून आम्हाला निरोप दिला. रात्री भीष्मांचे भजन आणि त्यानंतर दिक्षितांच्या रामायणाच्या पाठाचा कार्यक्रम झाला.

गुरुवार, दिनांक १५-२-१९९२

सकाळी मी नेहमीप्रमाणे उठलो, प्रार्थना केली आणि पंचदशीचा वर्ग उपासनी शास्त्री, बापूसाहेब जोग व श्रीमती कौजलगी यांचेबरोबर भरविला. आम्ही सर्वांनी साईसाहेबांचे ते बाहेर जातानाचे वेळी दर्शन घेतले आणि नंतर वर्ग पुढे तसाच चालू ठेवला. त्यानंतर मी नित्याप्रमाणे मशिदीत गेलो आणि साईसाहेब जे काही बोलत होते ते ऐकत बसलो. ते प्रसन्नचित्त होते आणि म्हणाले की— त्यांनी एका वेळी फार कठीण परिश्रम केले. भोजन न करता महिनेच्या महिने उपाशी राहिले. फक्त काला टाकळ निंब आणि इतर झाडांची पाने खाऊन राहिले. ते पुढे म्हणाले, ईश्वर त्यांच्या प्रती ब्रह्मेखरच दयालू होता कारण की शरीरावरचे मांस अगदी संपले होते. हाडे तर कधी झडाकड मोळून पडतील याचेच सतत भय वाटत होते पण जीवन काही मात्र संपुष्टात आले नव्हते. दुपारची आरती नेहमीप्रमाणे झाली त्यानंतर आम्ही मंडळी आपापत्या भोजनासाठी निघून गेलो. माझ्या पत्नीने व इतरांनी उद्या शिवरात्रीच्या सणानिमित्त कोपरगावला जाण्याची इच्छा व्यक्त केली. साईसाहेबांना ही बाब अनावश्यक वाटली. परंतु त्या मंडळीनी आपले म्हणणे सतत पुढे चालूच ठेवले आणि शेवटी एक प्रकारे अनुमती मिळाली. आज दुपारी पुराणानंतर आम्ही परमामृताचा खास वर्ग केवळ दादा कळकरांच्या फायद्यासाठी आयोजित केला. पहिलाच दिवस असत्यामुळे यात आम्ही जास्त काही प्रगती करू शकलो नाही. आम्ही साईमहाराज सायंकाळी ते सायंकाळच्या रपेटीस बाहेर पडतानंतर वेळी दर्शन घेतले आणि नंतर वाडा आरतीला रात्रीच्या शेजारतीला हजर राहिलो. बाळासाहेब सुध्दा हजर होते. माझ्यापूर्वी ते खेल (मोराच्या शेपटीने तयार केलेला पंखा) घेऊन पुढे चालत असत म्हणून मी जला त्यांचेकडे तेच काम सोपविले. त्यांच्याच जागी मला एक पंखा मिळाला. आज झासाहेब भाटे यांनी आशाजनक प्रगती केली आहे.

शुक्रवार, दिनांक १६-२-१९९२

आज मी काकड आरतीला हजर राहिलो. साईसाहेबांनी अत्यंत मोहक शब्दात रुद्धिशब्दांचे प्रदर्शन केले. आम्ही प्रार्थनेनंतर पंचदशीचा वर्ग आयोजित केला

होता. बैलगाडी न मिळू शकल्याने माझी पत्ती आणि इतर मंडळी कोपरगावला जाऊ शकली नाहीत. आम्ही मंडळीनी साईबाबांचे ते बाहेर पडतानाचे वेळी दर्शन घेतले. श्री मोरगावकर आज आले आणि त्यांनी परापूजेचा अनुवाद वितरीत केला. कल्याण भिवंडी येथूनही एक शास्त्री आले. ते बापूसाहेब जोग यांचेकडे उतरले आहेत. ते फार शांत स्वभावाचे गृहस्थ आहेत. शिवरात्रीमुळे आम्ही आज उपासाचे व्रत केले.

★★★★★★

साईरंगी रंगु दे मन !

— सौ. वासंती नांदेडकर, एम.ए.
महिंद्र अँण्ड महिंद्र, मार्ग क्रमांक १३
वरळी, मुंबई —१८

भारतीय संस्कृतीची थोरवी महान आहे. त्या संस्कृतीला विविध सांस्कृतिक अंगानी संपन्न केलेले आहे. सामाजिक, ऐतिहासिक, भौगोलिक, धार्मिक व आध्यात्मिक अशा नानाविध शाखांनी भारतीय संस्कृतीचे वैभव समृद्ध व तेजोमय केलेले आढळते.

या सांस्कृतिक अंगांपैकी भारतीय संत परंपरेचा विचार करता, मन उदात्ततेने भरून जाते. महानुभावांपासून सुरु झालेले ही संतपरंपरा भागवत धर्माची धुरा घेऊन येणाऱ्या ज्ञानेश्वरांच्या काळापासून अधिकाधिक समृद्ध होताना दिसते. ज्ञानेश्वर — नामदेव,—एकनाथ — तुकाराम रामदास या संत पंचकाने अध्यात्माबरोबरच सामाजिक जाणिवेची, मनाच्या उन्नतीची अनेक बीजे जनमानसाच्या भूमीत रुजवलेली आहेत. त्यातूनच मानवी मन सजग झाले. समानतेची—समभावाची — सर्वधर्मसहिष्णुतेची शिकवण आपआपल्या वाड्मयातून देण्याचा उपक्रम संतांनी केला.

ही संतपरंपरा इथेच न थांबता, श्री वासुदेवानंद सरस्वती, अक्कलकोटचे स्वामीसमर्थ, शेगावचे श्री गजाननमहाराज... अशी ही संतमालिका महाराष्ट्राचे भूषण ठरते. अगदी २०व्या शतकातही हरक्षणी ज्यांचा आधार वाटावा, असे थोर मानवी संत म्हणजे शिरडी क्षेत्रीचे अधिपती श्रीसाईबाबा! 'श्रीसाईनाथ' या पंचाक्षरांनी ज्या भक्ताच्या अंगावर भक्तीरसाचे रोमांच उभे राहात नाहीत, असा भक्त विरळ!

'भावाचा भुकेला हा संत' आजच्या क्षणापर्यंत भक्ताच्या आर्त हाकेला धावून आत्याशिवाय राहात नाही, याची प्रचिती आपल्यापैकी लाखो भक्तांनी अनुभवली आहे, ऐकलेली आहे, जाणलेली आहे.

भगवान् श्रीसाईबाबांच्या सामर्थ्याचा विचार करताना त्यांच्या अगाध शक्तीचा, अघटित लीलेचा, अद्वितीय दिव्यत्वाचा, साक्षात्कार देण्याच्या पद्धतीचा अभ्यास हा आपल्यासारख्या पामरांच्या बुद्धीपलिकडचा विषय आहे, हे ध्यानात येते. तरीही आपापल्या कुवतीनुसार आपण त्यांच्याजवळ ज्ञाण्याचा प्रयत्न करतो.

तारीख १५ ऑक्टोबर, सन १९९८ रोजी श्रीसाईबाबा समाधिस्थ झाले. आज त्यांच्या निर्वाणाला ७० वर्ष लोटली आहेत. मनात विचार येतो, रोज नियमाने श्रीबाबांचे आपण स्मरण करतो. त्यांच्या रूपाकडे पाहून मनाला धीर मिळतो. पण खन्या अर्धाने साईभक्ती साधून मी काय शिकले? काय मिळवले? संकट समयी धावत येऊन मला सहारा देणे, एवढेच साईचे माहात्म्य आहे का?

मनोकामना पुरवून घेणे, हा आपला मनुष्य स्वभावाचा धर्म आहे. हा आपला लौकिक स्वार्थ आहे. परंतु भक्ताचे बोट धरून ज्या परमार्थाची वाट साईनी दाखवली, त्या शिकवणीचे काय? त्या अंतिम मृनःशांतीकडे आपण कधी वळणार? बाबांच्या दयेची याचना आपण करतो, तितक्याच तन्मयतेने त्यांची शिकवण अंगी बाणवण्याची काळजी आपण का करत नाही? बाबांची विचार-तत्त्वे कसोशीने पाळावीत, हे आम्हा भक्तांचे कर्तव्य नाही का?

साईची शिकवण किती साधी-सोपी सरळ! पण — भक्तजनहो, क्षणभर थांबा— साधी सोपी सरळ वाटणारी ही भक्तीची वाटचाल चालणे तितकेच कठीण आहे, याची जाणीव मनाला असू द्या. मानवी अहंभावाने सारे काही सोपे वाटते. परंतु ही सात्त्विक भक्तीची वाटचाल कशीतरी पायी तुडवू नका. प्रक्तीरस किती सोज्यळ, शिव, साईमाऊलीही अति कनवाळू. मग आपले मनसुद्धा तितकेच हळुवार-झाल्याशिवाय हा मार्ग चोखाळ्ता येणार नाही. गऱ्यी बोचणाऱ्या काट्यांची कटुता न जाणवता, भोवती फुललेले भक्तीचे झळ पाहता आले पाहिजेत. किती ममतेने साधु-संत सज्जनांनी अंतरीच्या झळ भावांचे पाणी त्यावर शिंपले आहे, याचे भान जाणता यायला हवे.

‘मी’ ‘माझे’ विसरायला, फार मोठी साधना हवी. ‘सबुरीचा मंत्र’ साईनी दिला, आपण तो उच्चारला. पण अंगिकारला का? ‘उदी’च्या रूपाने बाबांनी ए सत्य प्रत्येकापर्यंत पोचवण्याचा परोपरीने प्रयत्न केला. शेवटी उरणार आहे, ती फक्त ‘राख’. तरीही आम्ही मायेत गुंतत जातो! अहंभावाच्या हणातून आम्ही मुक्त झाल्याशिवाय, जीवन प्रकाशमान होणार नाही, हे आम्ही पोथी-पुस्तकातून वाचतो. तरीही आमच्या भोवतीचा मायेचा अंधार, झाजानाचा काळोख आम्ही दूर करण्याचा प्रयत्न करतो का?

‘साम-दाम-दंड भेद’ यासारख्या चारी युक्त्या वापरून साईबाबांनी शक्त कल्याणासाठी आपला जन्म झिजवला. तरीही अजून आमच्या

कमकुवत दुर्बल मनाची संकल्प-विकल्पातून सुटका झालेली नाही. 'सर्व धर्म समान' हे शिरडीत जाणवते. पण हा खिस्ती व हा मुस्लिम ही भेदाची जाणीव आपल्यापैकी किती भक्तांच्या मनातून पूर्णतः गेलेली आहे?

'सबुरीचा मंत्र' अंगिकारण्याइतकी आमच्या मनाची प्रगल्भता झाली आहे का? क्षणाचा विलंब आम्ही साहू शकत नाही, तर अनंताची प्रतिक्षा करण्यासाठी अंगी किती बळ हवे? दुसऱ्याचे मन दुखवू नका, ही अतिशय रम्य वाटणारी साईची शिकवण! प्रत्यक्ष व्यवहारात या शिकवणुकीचा आम्हाला अनेकदा विसर पडतो. ही शिकवणूक पायदळी तुडवणारे आम्ही भक्त खरोखरच साईच्या सत् रूपाजवळ कधी जाणार?

'साईभक्त' म्हणवणे सोपे आहे. त्यांची तत्त्वे—विचार—भक्ती साधी वाटते. पण ती आचरणात आणण्यासाठी, या मानवी जन्माची शिदोरी पुरी पडेल का? निदान अंशतः तरी त्या शिकवणुकीचे सार आपल्या वर्तनात आणण्याचा प्रयत्न आपण साईभक्त करु या. तरच आपले मन सुख-दुःख, चांगले-वाईट, हर्ष-विषाद यांच्या पलिकडे जाऊन साईरुपातच ते रंगू लागेल! लौकिक आनंदासाठी ते तळमळणार नाही, तर शाश्वत सुखाकडे ते झेपावू लागेल, जिथे मायेचा पसारा नसेल, तर परमेश्वर स्वरूपाचे अस्तित्वाचे मांगल्य दिसू लागेल. 'आनंदाचे डोही आनंद तरंग' अशी मनोवस्था होऊ लागेल!

अशा सत् शक्तीचे सामर्थ्य आपणा सर्वांना मिळावे हीच प्रार्थना विनम्रपणे साईचरण करुया. आपल्या जीवनाचा तो सूत्रधार, त्याला विनम्र अभिवादन करून हा लेख संपवत आहे. श्रीसाईनाथ!

भुकेला हा भक्त

तुमच्या केवळ दर्शनाला भुकेला हा भक्त।
शिर्डीवासी साईनाथा मन करा थोर ॥ धृ. ॥
अंत नको पाहु आता, नको रे उशीर।
तुझ्या दर्शनासाठी देवा, झालो रे अधीर ॥ १ ॥
संसारात दंग झालो, तुला रे विसरलो।
कृपा कर साई आता, आहेस तू उदार ॥ २ ॥
चराचर भरला आहे, साई विश्वंभर।
साईनाथ, साईनाथ, मन करा थोर ॥ ३ ॥

— श्री. महेन्द्र जनार्दन गुरव
मु. सहाण, पोष्ट — नागांव,
ता. अलिबाग, जि. रायगड,
— अलिबाग.

तुमचे संत ज्ञानेश्वरांविषयीचे सामान्य ज्ञान किती आहे?

(पुढीलपैकी सहा प्रश्नांची उत्तरे बरोबर देता आल्यास तुमचे सामान्य ज्ञान बरे, आठांची बरोबर देता आल्यास चांगले व सर्वच्या सर्व देता आल्यास उत्कृष्ट समजावे.)

- १) संत ज्ञानेश्वरांचा जन्म ..... येथे झाला.
 अ) आपेगाव ब) बदलापूर क) कणकवली ड) डोंगरगाव.

२) ज्ञानेश्वरांच्या वडिलांचे नाव ..... हे होय.
 अ) दासोपंत ब) केशवराव क) सदाशिव ड) विठ्ठलपंत.

३) ..... हे ज्ञानेश्वरांच्या मातोश्रीचे नाव होय.
 अ) जनाबाई ब) गोपिकाबाई क) रुखमिणी ड) वारुबाई.

४) ज्ञानदेवांच्या वडिलबंधूचे नाव ..... हे होय.
 अ) निवृत्तीनाथ ब) प्रभाकर क) गजानन ड) भिकोबा.

५) ..... हे ज्ञानेश्वरांच्या बहिणीचे नाव होय.
 अ) यमाई ब) विठाई क) मुक्ताई ड) जनाई.

६) ज्ञानोबारायांनी वयाच्या ..... व्या वर्षी ज्ञानेश्वरी लिहिली.
 अ) १६ ब) ३८ क) ४० ड) ३७.

७) ज्ञानेश्वरांनी सांगितलेली ज्ञोनश्वरी लिहून घेण्याचे काम..... केले.
 अ) गुरु गोविंद ब) सच्चिदानन्द बाबा क) भक्त प्रल्हाद ड) वासुदेवानंद.

८) ज्ञानदेवांनी ज्ञोनश्वरी कथन केली ती ..... या ठिकाणी.
 अ) निमगाव ब) नागपूर क) नेवासा ड) नवापूर.

९) ..... येथे ज्ञानेश्वरांनी रेड्याकडून वेद म्हणून घेण्याचा चमत्कार केला.
 अ). पैठण ब) परळी वैजनाथ क) पंढरपूर ड) पुलगाव.

१०) वाघावर बसून येणाऱ्या ..... ला ज्ञानेश्वर महाराज भिंतीवर बसून ती चालवत नेऊन त्यांना सामोरे गेले व .... चे गर्वहरण केले.
 अ) नामदेव ब) वामदेव क) चांगदेव ड) वासुदेव.

११) ज्ञानेश्वरांनी ..... येथे जिवंत समाधी घेतली ती वयाच्या अवघ्या २१ व्या वर्षी
 अ) अदिलाबाद ब) पुणे क) जेजुरी ड) आळंदी.

१२) ज्ञानेश्वरांनी समाधी घेतली तो दिवस..... हा होता.
 अ) कार्तिक वद्य १३ ब) वैशाख वद्य ५ क) आषाढ वद्य १४ ड) फाल्गुन वद्य ६.

सदानंद चैदवणकर्

۲۰۸

साई म्हणजे साक्षात् ईश्वर

— सौ. शैलजा निळकंठ कुळकणी
ठाणे (पश्चिम).

संत चूडामणी भगवान “साईबाबा” आज देहरूपाने आपल्यात वावरत नसले तरी निराकार अंश रूपाने त्यांचे वास्तव्य सर्व चराचरात आहे, यात संशय नाही. बाबांच्या भक्तांना श्रीसाईनाथांच्या अस्तित्वाचे त्यांच्या प्रचितीबद्दलचे अनुभव, त्यांचे संबंधीचे साक्षात्कार पदोपदी येत आहेत आणि त्यामुळे श्रीसाईनाथांच्ये भक्त जगभर आज आहेत.

विजयादशमी (दसरा) हा श्रीसाईबाबांच्या निर्वाणाचा, पुण्यतिथीचा दिवस. १५ ऑक्टोबर १९१८ रोजी विजया दशमीच्या शुभ मुहूर्तावर बाबा समाधिस्त झाले. या घटनेस यंदा ७० वर्ष होत आहेत. श्री साईनाथांच्या निर्वाणीची ७० वर्ष हां हां म्हणता निघून गेली आहेत. आणि एवढा काळ लोटला तरी भक्तजनांच्या दृष्टीने त्यांचे जे महत्तम कार्य आहे, ते आजही त्याच जोमाने चालू आहे.

संतचूडामणी श्रीबाबांनी आपल्या भक्तांना श्रधा-सबुरी ही जी वचने दिली आहेत, त्यांचा अनुभव आल्याशिवाय राहात नाही. गेल्या ७० वर्षांच्या काळात हजारो नक्हे, लक्षावधी नक्हे, तर कोट्यावधी भक्तांना या वचनांचा अनुभव येत आहे. बाबा भक्तिभावनेने व श्रधायुक्त अंतःकरणाने दिलेल्या हाकेला ओ देतात. भक्तांचे दुःख मग ते कोणत्याही प्रकारचे असो, ते दूर करण्यासाठी झाटतात, अशी भक्तांची पूर्ण खात्री झालेली आहे आणि त्यामुळे याच देशात नक्हे, तर देशाबाहेरही दूरदूरच्या ठिकाणी बाबांचे भक्त फार मोठ्या प्रमाणात पसरलेले आहेत. ते परोपरीने बाबांची आठवण करतात व बाबाही त्यांच्या आठवणीचे फळ त्यांच्या पदरात टाकल्याशिवाय रहात नाहीत.

बाबांची उदी म्हणजे संजीवनी आहे. श्रीबाबांनी आपल्या हातांनी पेटविलेली धुनी आजतागायत ७० वर्षे अखंड प्रज्वलीत आहे, हे भक्तांचे केवढे मोठे भाग्य। उदीचा महिमा काय आहे, हे प्रत्येकाच्या अनुभवास आले आहे व आज असंख्य भक्त या उदीवरच तरले आहेत. अशी ही उदी प्रभावशाली आहे.

श्रीसाईनाथांच्या समाधीतोर कालातही आज असंख्य लोकांना त्यांच्या कृपाप्रसादाची प्रचिती येते. श्रीसाईचे शरीर गेलं, त्यांचा आत्मा विश्व-चैतन्यात विलीन झाला, पण त्यांचे दिव्यत्व मागे राहिले. तेच दिव्यत्व, तिच दैवी शक्ती, आजही भक्तांच्या हाकेला धावून जात आहे, त्यांना दिलासा देत आहे आणि साक्षात्कार घडवित आहे.

साईबाबांच्या अवतारकार्याचा मुख्य उद्देश जर काय असेल, तर दुःखीतांची जीवनात आनंद निर्माण करणे, थकलेल्यांना, श्रमलेल्यांना चैतन्य देणे, श्री साईबाबांना आपल्या अवतार कार्याने संपूर्ण विश्वाला आनंद देऊन आपली जीवनज्योत

आसमंतात अदृश्य केली. बाबा म्हणत, मी गेल्यावर माझी हाडे समाधीतून बोलतील, मुऱ्यांची रीघ लागावी, तशी माणसे शिरडीला येतील. साईबाबांचे हे वचन आज अक्षरशः खरे झालेले दिसते.

प्रत्यक्ष शरीराने जरी साईबाबा आज विद्यमान नसले, तरी श्रधेच्या रूपाने आज ते प्राप्त्या असंख्य भक्तांच्या हृदयात जिवंत आहेत. जशी श्रधा तसे फळ या न्यायाने आजही भक्तगांना फळ मिळत आहे. श्रीसाईबाबांच्या वास्तव्याने छोट्याशा शिरडीला आज एक महान क्षेत्राचे श्रेष्ठत्व लाभले आहे. त्यांच्या मंगल नामस्मरणाने आणि पूजनाने नुसती शिरडीच नव्हे, तर सारा भारत देश पूनीत होत असल्याचे दृश्य आज आपल्याला दिसत आहे. शिरडीला बाबांच्या दर्शनाला येणाऱ्या असंख्य भक्तांत एक प्रकारची अनाकलनीय अशी एकात्मता आढळते. प्रदेश, वेश, भाषा, धर्म यात वरवर दिसणारी विभिन्नता साईच्या चरणी विलीन पावते आणि आम्ही सारे भारतीय एक आहोत, आमचा आत्मा एक आहे, असा साक्षात्कार झाल्याशिवाय रहात नाही. श्री साईनाथांच्या असंख्य, अतकर्य साईलीला भक्तजनांना दृष्टान्त देत आहेत आणि देत रहतील, त्यासाठी पाहिजे फक्त श्रधा-सबुरी.

“श्री साईचरणी कोटी कोटी प्रणाम”

अशी बाबांना भक्ताची काळजी

— इंदिरा लालवाणी

द्वारा कांता माखीजळी

२ चंद्रोदय सोसायटी,

शंकरशेठ रोड, पुणे- ३७.

आई ती आई बहू मायाळू परी लेकुरेच निघता टवाळू।

साई स, अ. २२, ओवी ७२

श्रीसमर्थाच्या महानिर्वाणास सत्तर वर्षे पूर्ण होत आहेत पण बाबांच्या अपार वर्षाव आजही आम्हा भक्तांवर अखंड वाहात आहे. आम्हा भक्तगणांची काळजी त्यांना केवढी आहे. जन्मदात्री आईसुध्दा जाणणार नाही एवढी ही आमची कामाईतील आई जाणत आहे. भक्तांचे हित-अनहित कशात आहे, याची काळजी आईला आहे, आम्ही हे जाणत नाही, आम्हाला वाटतं बाबांना हाक मारली, त्यांना नंगा केली की लगेच बाबांनी ओ द्यावी, आमच्या हाकेला धावून यावं.

मिरीकर समर्थाना भेटायला आले. क्षेमसमाचार दर्शन घेऊन चिथळीस जाण्यास वेळ होईल म्हणून जावयास निघाले, तेव्हा बाबा त्यांना म्हणाले, अहो ती द्वारकामाई तुम्हाला ठाऊक आहे कां! त्याच मिरीकरांना काहीच उमज पडला नाही. पुन्हा श्रींनी आपल्या उजव्या हाताची मूठ डाव्यां हाताच्या कोपन्यातून काढून म्हणाले, तो लांब बाबा तुम्हाला माहीत आहे का? फार भयंकर असतो तो. पण असेना का, आपण द्वारकामाईची लेकर आहोत ती आई फार मायाळू आहे. लेकरांसाठी फार कनवाव आहे, पण मुलंच टवाळ निघाली, तर ती तरी काय करणार? त्यांची काळजी ती करते पण मुलं त्या शब्दांचा अर्थ न जाणता तिकडे दुर्लक्ष करतात.

आपले बाबा नुसतं बोलून गप्प बसले नाहीत तर त्यावरचा उपाय पण त्यांनी मिरीकरांना सांगितला. शामरावांना त्यांच्याबरोबर जाण्यास सांगितले. म्हणाले कसे श्यामा, तू पण चिथळीची फेरी मारून ये. खूप मजा येईल. शामराव मिरीकरांना म्हणाले, बाबांनी सांगितले आहे की, तुमच्या बरोबर मी जायचं. मिरीकर म्हणाले कशाला उगाच हेलपाटा तुम्हाला. तसा तो त्यांचा निरोप शामरावांनी बाबांना सांगितला. बाबा म्हणाले, बरं. आपलं काय गेलं. आई बिचारी लेकरांसाठी कळवळ्ये पण लेकरांना त्याची काय पर्वा? एवढ्यात मिरीकरांना काय वाटलं की बाबांनी आझा केली आहे ती पाळलीच पाहिजे. शामरावांना म्हणाले, चला माझे बरोबर. पण शामराव बाबांच्या शब्दाबाहेर नाही वागायचे. म्हणाले, थांबा त्यांची आझा घेतो व ते जसे सांगतील तसं करतो. मिरीकरांचे बोलणे शामरावांनी बाबांना सांगितले. तंसे बाबा म्हणाले, जा तो नेतो तर. ही आई आपल्या ब्रीदाला घालवेल कां! पुढे जेव्हा मिरीक चिथळीस पोहचले, तेव्हा हुजूर आलेच नक्हते. देवळात मुक्काम करावा लागला बत्तीच्या उजेडात वर्तमानपत्र वाचण्यात ते गर्क झाले होते. तितक्यात कागदांवर सुरुसुरु असा आवाज येऊ लागला. शिपायाचे तिकडे लक्ष गेले. पाहतो तो लांब बाबा. साप रे साप असं हळूच म्हणाले. पाचसहा जणांनी बऱ्यां उचलले व ते अरिष्ट टाळले. तेव्हा मिरीकरांना बाबांच्या शब्दांची आठवण झाली. केवढी बाबांना काळजी नुसती संकट सूचना न देता त्याचा परिहार पण केला. केवढी बाबांची दूरदृष्टी, केवढे प्रेम भक्तांवर! एकदा अनन्य शरण गेलं की, त्या आईला काळजी. अशी आहे माझी द्वारकामाई.

श्री साईबाबा संस्थान, शिरडी

श्री साईबाबा संस्थान प्रकाशित पुस्तकांची यादी

अनुक्र.	पुस्तकाचे नाव	भाषा	किंमत	पॅकीग व पोस्टेज
१.	श्री साई सत्चरित	मराठी	३१-००	९-०५
२.	—,,—	इंग्रजी	१४-५०	६-५०
३.	—,,—	हिंदी	—	—
४.	—,,—	गुजराथी	१९-००	६-५०
५.	—,,—	कन्नड	१३-५०	८-००
६.	—,,—	तेलगु	१८-००	८-००
७.	—,,—	तामीळ	—	—
८.	—,,—	सिंधी	२२-००	७-५०
९.	श्री साई सत्चरित पोथी	गुजराथी	३१-००	१०-५०
१०.	श्री साई लिलामृत	मराठी	—	—
११.	—,,—	हिंदी	—	—
१२.	—,,—	गुजराथी	६-६५	४-००
१३.	अवतार व कार्य	मराठी	—	—
१४.	स्तवन मंजिरी	मराठी	०-६५	३-५०
१५.	—,,—	हिंदी	१-००	३-५०
१६.	—,,—	गुजराथी	०-९०	३-५०
१७.	सगुणोपासना (आरती)	मराठी	०-७०	३-५०
१८.	—,,—	हिंदी	१-२५	३-५०
१९.	—,,—	गुजराथी	०-८०	३-५०
२०.	—,,—	तेलगु	२-५०	५-५०
२१.	—,,—	सिंधी	१-२५	३-५०
२२.	दासगण्यूक्त ४ अध्याय	मराठी	१-८५	३-५०
२३.	सचित्र साईबाबा	मराठी/इंग्रजी	४-८०	५-५०
२४.	मुलांचे साईबाबा	मराठी	—	—
२५.	—,,—	इंग्रजी	१-६५	३-५०
२६.	—,,—	हिंदी	—	—
२७.	—,,—	गुजराथी	१-६५	३-५०
२८.	—,,—	तेलगु	—	—
२९.	रुद्राध्याय (अ. ११ वा)	मराठी	०-८०	३-५०
३०.	मार्गदर्शिका (शिर्डी गाईड)	मराठी	—	—
३१.	—,,—	इंग्रजी	—	—
३२.	—,,—	गुजराथी	१-५०	३-५०
३३.	साई दि सुपरमॅन	इंग्रजी	७-२५	४-००
३४.	साईबाबा ऑफ शिर्डी (भरुचा)	इंग्रजी	६-५०	४-००
३५.	साईबाबा ऑफ शिर्डी (प्रधान)	इंग्रजी	३-००	४-००
३६.	अष्टोत्तर शत नामावली	मराठी	१-००	३-५०
३७.	रघुनाथ सावित्री भजनमाला	मराठी	१५-२५	४-५०

